

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije u Izraelu

GODINA 66

BROJ 4

MAJ 2018.

JOM HAŠOA

Šoreš, Izrael, 12. april 2018.

fotografija **Nisim Mandil** - piše Milan Fogel

I ove godine smo u Šorešu svečano obeležili Jom HaŠoa - Dan sećanja na Holokaust i heroizam. Na ceremoniji su bili prisutni preživeli Holokausta i njihovi potomci, te gosti iz izraelskih udruženja preživelih, državnih institucija, Jad Vašema i diplomatskog kora iz država bivše Jugoslavije. Ove godine smo govorili o Jevrejima u partizanskim jedinicama i pokretu otpora u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata.

Svečana ceremonija otvorena je muzičkim prilogom **Orli Nahman Natanel** i **Odeda Natanela** sa pesmom Hane Seneš „Eli, Eli“.

Nastavak na strani 3

MOST

Bilten Udruženja useljenika iz
bivše Jugoslavije u Izraelu

Godina 66
Broj 4/2018
Broj strana: 60

HOJ POB 5049
Hitahdut Oley Jugoslavia,
Kfar Saba 4415001. BOX 5049

E-mail: hitahdut@gmail.com

REDAKCIJA

Glavni urednik Milan Fogel
e-mail:
milan.fogel@gmail.com

Urednik hebrejske strane
Alex Ekstein

Članovi redakcije: Avraham
Atijas, Miriam Aviezer, Ivica
Čerešnješ i Dušan Mihalek

POZIV ČITAOCIMA

Više nisam siguran kada kažete
da ste zadovoljni Mostom.
Možda nam se javljate i hvalite
samo reda radi?

Istina je da se mi trudimo, ali
kao urednik, moram reći da
saradnja nije obostrana. Uspeli
smo da imamo stalne
saradnike, ali to nije dovoljno.
Baš vi se oglašujete o pozive na
saradnju. Možda, ipak, ima
nešto što biste želeli da podelite
sa čitaocima Mosta, neka vest,
neko sećanje iz dalje ili bliže
prošlosti.

Neko mi je rekao da mu je
nezgodno da piše, jer je prilično
zaboravio jezik iz bivše
Jugoslavije. Nemojte to da vas
brine, sve će biti napisano
onako kako treba!

Pišite, šaljite nam interesantne
fotografije, za vas će uvek biti
prostora u Mostu!

Urednik

REČ PREDSEDNICE

Miri Derman, predsednica HOJ

Drage prijateljice i prijatelji,

Posle pet godina truda i napornog rada, na kraju je na televiziji na kanalu Keshet prikazan film o Holokaustu Jevreja Jugoslavije "Zaboravljeni". Neke od reakcija na film mogu se dalje pročitati u ovom broju.

Na dan 12.6.18. će se pokazati zahvalnost svima koji su radili na ovom poslu i svim donatorima. Projekcija će se održati u Bet Volhin u Givatajmu u 10:30.

Takođe želim da se zahvalim svima koji su radili na ovom filmu, a posebno Mirjam Aviezer, koja je promovisala ideju snimanja ovog važnog filma, napisala scenario, odabrala mesta, intervjuisane i pratila filmsku produkciju od početka do kraja.

Hvala Nitzi Gonen, režiseru filma, koja je iskoristila veliko iskustvo u dokumentarcima i životnim pričama. Iako je film predstavljen publici i dalje imamo značajan finansijski dug. Trudimo se da skupimo potrebna sredstva za pokriće duga, ali bez vaše pomoći u tome nećemo uspeti.

U četvrtak, 14.6.2018 biće održana Generalna skupština na kojoj ćemo dati izveštaj o aktivnostima Glavnog odbora u prethodnoj godini.

Posle Generalne skupštine, idemo na letnji odmor. Zbog toga u letnjem periodu neće biti aktivnosti Udruženja.

U septembru / oktobru održaćemo Generalnu skupštinu na kojoj ćemo raspravljati o pitanju "Kuda dalje?" Na kraju rasprave održaćemo izbore za Glavni odbor. Izabrani članovi odbora biraju predsednika Udruženja i druge zvaničnike. Učešće na skupu je otvoreno za sve, ali pravo glasa i da budu birani imaju samo oni koji su platili članarinu za 2018.

Kandidati treba da predaju Odboru nekoliko podataka o sebi, po mogućnosti sa slikom (ne u boji). Ovo ćemo objaviti u sledećem izdanju Mosta. Takođe ćemo zahtevati od kandidata da deluju za celu jugoslovensku javnost u Arecu, a ne po poreklu iz raznih zemalja bivše Jugoslavije.

Želim vam prijatan odmor,
Vaša Miri

Pošto je **Miri Derman**, predsednica HOJ-a, pozdravila prisutne, podsetila je na strašnu sudbinu brojne jevrejske zajednice u Jugoslaviji. „Svako od nas nosi ožiljke koje je ostavio rat i seća se svojih najbližih, a zajedno se sećamo čitave zajednice“, rekla je između ostalog Miri Derman.

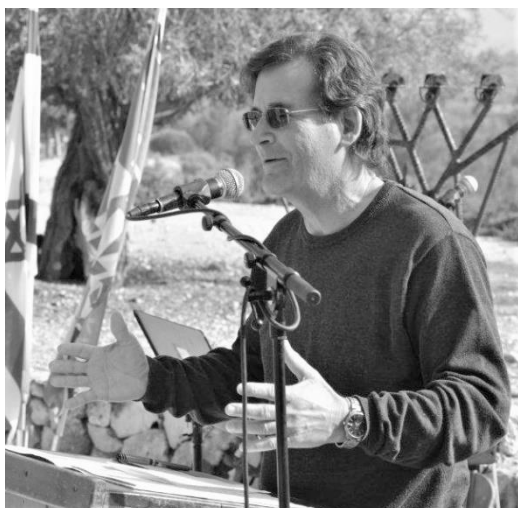
Damjan Hajm Peković (levo) pročitao je El male rahamim – Milosrdni Bože i deo Psalma Kralja Davida, a **Rafi Reuveni** izgovorio je Kadiš.

Joel Fišer je pored naše andarte položio venac u ime HOJ

Ceremoniji su prisustvovali članovi Udruženja svih generacija

Jehuda Jaron, predavač iz Jad Vašema, istakao je značajan doprinos Jevreja u antifašističkoj borbi, te je naveo nekoliko primera iz različitih krajeva Jugoslavije. Svaka priča o stradanju je potresna, ali istovremeno budi ponos jevrejskog naroda što je učestvovao u pravednoj borbi za oslobođenje od nacističkog jarma.

Gil Vamošer nam je preneo priču njegove majke **Zlate Vamošer**, rođene Rot, koja je nedavno proslavila 98 godina života. „...priča moje majke je priča cele generacije... Generacije koja nije sebe gledala kao heroje, ni sada ne gleda kao heroje, generacije koja je na svojim rukama i leđima stvorila i izgradila ovu zemlju... Ljudi koji nikada nisu dobili priznanje i slavu za svoja dela i nisu shvatili da je već to što su preživeli herojstvo“, rekao je Gil, ispričavši nam priču o požrtvovanju, koje je u slučaju porodice Vamošer imalo srećan kraj.

U vanrednom broju Mosta objavili smo u celini priče osam potomaka, kao i napred spomenute, ali zbog ograničenog vremena i poštovanja prema gostima i godinama potomaka, jer ni oni nisu više mladi, za govornicom se nije pojavilo više učesnika ceremonije.

Program je uspešno, kao i prethodnih godina, vodio Danijel Fogel. Da spomenemo da smo imali priliku da u izvođenju Orli i Oded čujemo „partizansku“ melodiju pesme „Internacionala“, ali to nije nikome zasmatalo... Na kraju smo svi zajedno zapevali našu himnu, HaTikva i slikali se za uspomenu.

KNESET –
JERUSALIM

S leva: Dana Finci, Naomi Niv, Perec Kranot , Hana Adoni, David Alkalaj, Avram Atias, Aleks Lion, David Gomboš

RAUL TEITELBAUM UPALIO JE BAKLJU U JAD VAŠEMU

12. APRIL 2018. Dan sećanja – žrtve i heroji Holokausta

Raul-Izrael Teitelbaum rođen je 1931. u Prizrenu, Jugoslavija (danas Kosovo), jedino dete dr. Josefa i Paule Teitelbaum. U aprilu 1941. Nemci su napali Jugoslaviju. U zimu 1941.-1942. italijanske okupacione vlasti uhitile su Josefa i poslale ga u logor u Albaniju, gde je bio postavljen za glavnog odgovornog za logorsku ambulantu.

Italijanska vojska je rekvirirala porodični stan, a Raul i njegova majka izbačeni su na ulicu. Njihovi prijatelji Dragutin i Ana Jakić otvorili su im vrata svoje kuće, a Raul

se pridružio jugoslavenskom Pokretu otpora.

Raul Teitelbaum je upalio baklju u pratnji unuke Inbar Icović

U leto 1943. godine, Raul i Paula su otišli u Albaniju u posetu njegovom zatvorenom ocu. Kada se Italija predala u septembru 1943, albanski partizani su oslobodili logor u kojemu se nalazio Josef i porodica se pridružila partizanima. Josef je lečio ozleđene partizane i bolesne seljane. Nakon nekoliko dana, Nemci su krenuli u ofanzivu i partizani su bili prinuđeni da se povuku sa planine. Sa Josefom koji je patio od čira na želucu, porodica se sakrila među seljane, ali su se konačno morali vratiti u Prizren. Dvanaestogodišnji Raul se ponovno pridružio Pokretu otpora u gradu, gde je distribuirao letke i sudelovao u sabotazama protiv Nemaca.

U maju 1944. Teitelbaumovi su uhvaćeni i deportovani u koncentracioni logor Sajmište, a odatle u Bergen-Belsen. Dana 9. aprila 1945, nekoliko dana pre oslobođenja, Raul, Paula i Josef su poslani iz Bergen-Belsena s grupom zatvorenika po onome što je postalo poznato kao "izgubljeni voz". Dve nedelje kasnije, Crvena armija je oslobodila zatvorenike. Bili su bolesni, a neki od njih su umrli. Raul je zaražen tifusom, a Josef je tri dana nakon oslobođenja umro u bolnici Crvene armije. Raulina baka Ethel umrla je u getu u Terezinu.

Godine 1949. Raul i njegova majka doselili su se u Izrael. On se prijavio u IDF i služio kao artiljerijski oficir i na kraju stigao do čina majora. Kao novinar, Raul je objavio stotine članaka i reportaža o Holokaustu, preživelim Holokausta, kao i društvu i ekonomiji Izraela.

Bio je formulator "Naše živo nasleđe" - glas preživelih Holokausta da bismo se edukovali prema humanitarnim vrednostima, demokratiji, ljudskim pravima i toleranciji, te protiv rasizma i totalitarnih ideologija. Delovao je u Centru organizacija preživelih Holokausta u Izraelu od svog osnivanja 1987. godine, kao predavač, istraživač i inicijator projekta koji ističe doprinos preživelih Holokausta u osnivanju i razvoju Izraela.

Raul i njegova pokojna supruga Aliza imaju dve kćerke i četvoro unučadi.

OBELEŽEN DAN HOLOKASUTA U EX YU

Da li je danas ovako nešto moguće u antifašističkoj Evropi? Ako nas oči ne varaju, izgleda da jeste. Na fotografiji se vidi kako ustaše marširaju sa slikom zločinca Ante Pavelića.

Nažalost, pažnju nam privlače provokacije neofašističkih elementa, a prvo je trebalo da kažemo da je u republikama bivše Jugoslavije na više manifestacija dostojanstveno odata pošta stradalima u Holokaustu.

HRVATSKA

Židovska vjerska zajednica Bet Israel u Hrvatskoj održala je na židovskom dijelu groblja u Opatiji komemoraciju u povodu Jom Hašoa, dana sjećanja na stradanja Židova u holokaustu i junaštva onih koji su se suprotstavili getoizaciji i podigli ustanak u varšavskom getu. Vijence su položili predsjednik Bet Israela u Hrvatskoj Aleksandar Srećković, u ime Države Izraela konzulica u Veleposlanstvu te države u Hrvatskoj Irit Schneor, izaslanik hrvatske predsjednice Mate Granić i izaslanica Vlade i Hrvatskog sabora Zdravka Bušić položili su zajednički vijenac, zamjenica primorsko-goranskog župana Marina Medarić položila je vijenac u ime županije, zamjenica opatijskoga gradonačelnika Vera Aničić u ime Grada Opatije te predstavnici Veleposlanstva Mađarske u Zagrebu. U prigodnom govoru Aleksandar Srećković je rekao: "Današnje generacije nisu odgovorne za progone i masovna ubojstva, ali su odgovorne za način kako se odnose prema sjećanju na to razdoblje", istaknuo je.

U organizaciji **Koordinacije židovskih općina R.Hrvatske i Židovske općine Zagreb**, u prisustvu preživelih Holokausta i njihovih potomaka, kao i visokih dužnosnika Republike Hrvatske, održana je 15. aprila 2018. komemorativna svečanost povodom Dana sećanja na žrtve Holokausta na zagrebačkom groblju Mirogoj.

Dr Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske, u prigodnom govoru je između ostalog rekao: „Ništa ne ujedinjuje Židove čvršće i trajnije od sjećanja na žrtve. Sjećanjem uključujemo žrtve u život i sadašnjost. Sjećanjem odajemo poštovanje i vraćamo dostojanstvo ljudima kojima su zločinci oduzeli sve – čak i ime – učinili ih brojevima i sirovinom industrije smrti. Kad ponavljamo: svaka osoba ima ime, upozoravamo da je svatko od šest milijuna ljudi imao osobnost, vlastitu sudbinu i napokon smrt.“

Varaždin - Predstavnici židovske zajednice, među kojima su bili predsjednik koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj **Ognjen Kraus** i rabin **Moše Prelević** iz zagrebačke židovske općine, koji je izgovorio molitvu za stradale, okupili su se 12. travnja na **Židovskom groblju** u Varaždinu na poziv Udruge antifašističkih boraca i antifašista Varaždinske županije kako bi obilježili Jom hašou, Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta. **Milivoj Dretar**, predsjednik **Udruge antifašističkih boraca i antifašista Varaždinske županije tom prilikom je rekao:** „Zašto obilježavamo ovaj dan? Zato što se želimo sjetiti naših sugrađana. Zašto baš ovdje? Zato što je, nažalost, uz razrušenu sinagogu, ovo jedino mjesto koje izravno podsjeća na nekadašnju židovsku zajednicu... Odmah nakon proglašenja NDH, ta se fašistička tvorevina primila rasnih zakona. Počeli su progoni manjina. Bogatstvo i trud generacija nestali su u samo godinu-dvije. Čak su i neki spomenici na ovom groblju izrešetani i oskrnuti, dakle ni mrtvi nisu imali svoje pravo na mir. U crne dane, 12., 13. i 14. srpnja 1941. godine iz Varaždina odvedeni su gotovo svi Židovi. Bio je proglašen prvim „judenfrei“ gradom u NDH, kako su ga hvalile režimske novine Hrvatski narod“.

Jasenovac - U Jasenovcu su ove godine održane četiri komemoracije. Prvo je poštu stradalima odala predsjednica Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović, potom predstavnici jevrejskih organizacija, zatim predstavnici antifašističkih organizacija i Srpskog nacionalnog veća, a posebno je održana državna komemoracija.

Nije naše da postavljamo pitanje zašto se ne održi zajednička komemoracija, ali neki događaji možda objašnjavaju oprez onih koji ne žele zajedničku komemoraciju. Naime, ne možemo olako da pređemo preko činjenice da su žrtve Jasenovca na mestu najstrašnijeg stradanja u Drugom svetskom ratu doživele novo poniženje. Na komemoraciji se pojavila grupa ustaških elemenata sa zastavom na kojoj je krupnim slovima pisalo „Za dom spremni“. Objašnjenje da je u današnjoj Hrvatskoj „u određenim prilikama“ dozvoljena upotreba ovog zloglasnog pozdrava, ne može da poništi neprimeren ustaški nastup na mestu stradanja nevinog naroda, čija je najveća krivica što su bili druge vere. Bez navođenja imena spomenućemo samo jedan komentar: „Zamislite da se u Aušvicu ili Mauthausenu pojavi nacistički pozdrav Zig Hajl“ ili, ne daj Bože, zastava sa kukastim krstom. Dalji komentar nije potreban.

SRBIJA

Ministar Đorđević polaže venac na spomenik stradalima u Holokaustu

Beograd – 10. maj 2018. - Svečanom akademijom u nekadašnjem Spasićevom paviljonu na Starom sajmištu obeležen je Dan sećanja na žrtve Holokausta u

Beogradu. Akademiji su prisustvovali gradski menadžer Goran Vesić, predsjednik Jevrejske opštine Beograd Danilo Medić, ambasadorica Izraela u Srbiji Alona Fišer Kam, rabin Isak Asiel, te potomci nastradalih Jevreja u logoru Staro sajmište.

Na početku svog obraćanja Vesić je kazao da je prva odluka prošlog saziva Skupštine Grada pre četiri godine bila da 10. maj proglaši Danom sećanja na žrtve Holokausta u Beogradu.

"Izabrali smo da nam ta odluka bude prva, jer smo na taj način želeli da pokažemo da želimo da se trajno sećamo svojih komšija Jevreja koji su stradali samo zato što su bili proganjeni od strane nacista, obeleženi kao narod koji treba da nestane", kazao je Vesić.

Dodao je da je 10. maj proglašen Danom sećanja na žrtve Holokausta u Beogradu, jer su nacisti tog dana 1942. godine proglasili Beograd gradom bez Jevreja.

Zrenjanin – Jom HaŠoa, 12. aprila 2018. - Jevrejska opština Zemun svake godine obeležava ovaj datum prigodnim sećanjima na svoje stradale članove tokom Drugog svetskog rata, a ove godine tim povodom otvorena je izložba „Učešće Jevreja u razvoju dobrovoljnog vatrogastva u Zemunu“ u Narodnom muzeju Zrenjanin. Autor izložbe je Ing Nenad Fogel, predsednik Jevrejske opštine Zemun, a nadležni kustos je Biljana Dimkić Krčmar, istoričar umetnosti u Narodnom muzeju Zrenjanin.

ČAKOVEC

Grad na severu Hrvatske, vredan pomena u svakom pogledu: Ovaj grad čuva uspomenu na svoje sugrađane Jevreje stradale u Holokaustu

Iz hrvatske štampe, pišu: T. Preis-Hur & A. Singer, Ivica Beti

"Dani sjećanja na žrtve Holokausta u Čakovcu" - osobni dojmovi

(dan pretpremijere filma „Priča Eve Schwarz“)

Povodom obilježavanja međunarodnog dana sjećanja na Holokaust uvijek su teški za nas, članove židovske zajednice, jer bude bolna sjećanja na članove obitelji, prijatelje i sve drage ljude koje smo izgubili ili ih zbog Holokausta nikada nismo niti imali.

Ovom prigodom ne bismo govorile o užasima Holokausta, jer se o tome ovih dana, kako to i prigoda zahtjeva, govori diljem zemlje i svijeta, već bi se osvrnule na sam događaj obilježavanja „Dana sjećanja na žrtve Holokausta“ u Čakovcu.

S radošću i poštovanjem odazvale smo se pozivu dr. Andreja Pala, predsjednika Židovske općine Čakovec, da se pridružimo bar prvom od dva dana svečanosti obilježavanja „Dana sjećanja na žrtve Holokausta“ 26.01.2018. u Čakovcu i pretpremijerom prikazivanju filma o životu Eve Schwarz iz nekada ugledne židovske građanske obitelji u Čakovcu, koja je sa svojim ocem i svim čakovečkim, međimurskim i prekomurskim Židovima deportirana u Auschwitz u proljeće, 1944. Ona je jedna od rijetkih koja je preživjela Holokaust.

Bila je to dostojanstvena i duboko emocionalna komemoracija u trajanju od dva sata, tijekom koje je u ogromnoj dvorani vladala apsolutna tišina.

Velika dvorana Kulturnog centra u Čakovcu, koja prima oko 600 posjetitelja, bila je puna od prvog do posljednjeg reda. Ljudi su stajali i u prolazima. Ono što nas je najviše ganulo bilo je masovno prisustvo mladih. Iako je bio petak navečer, kada mladi izlaze, i iako je to bila Noć muzeja, toliko mladih ljudi, već dugo nismo vidjele na jednom mjestu.

Prije samog filma brojni su se uvaženi uzvanici obratili prisutnima, a njihovi su govori, bez obzira radilo li se o autoru knjige prema kojem je snimljen film, autorima filma, predstavnicama židovske zajednice, izaslaniku Predsjednice ili međimurskom županu, redom sadržavali tugu zbog prošlosti koja se ne može promijeniti, ali i poruke tolerancije koje uvelike mogu promijeniti naš sadašnji i budući život. Zbog toga je te večeri tako veliki broj mladih ljudi, na skupu koji

komemorira stravične, ali njima daleke događaje, bio vrlo dojmljiv, jer je jedino ispravna edukacija mladih jamstvo za bolje sutra.

O samom filmu, rađenoj prema knjizi Branimira Bunjca, redatelja Ivice Dleseka, kritičari su već izrekli brojne pohvale, a glazbeni izvođači programa, violinistica Evgenie Epshtein, koja je drugi dan obilježavanja imala i odlično posjećen samostalni koncert, te mladi glazbenici, saksofonist Ivan Pal i klavirist Daniel Oto, odabirom djela i izvrsnim muziciranjem unijeli su toplinu u naša srca.

Eva Schwartz je prilikom njemačkog napada na Kraljevinu Jugoslaviju i mađarske okupacije Međimurja imala nepunih četrnaest godina. Kao Židovka bila je obilježena, kao i cijela židovska zajednica u Međimurju, a s nacizmom se upoznala u razgovorima sa židovskim izbjeglicama.

I u školi je bila žrtva antisemitskih ispada školskih kolegica i učiteljica koje su prihvaćale rasnu ideologiju koja se širila iz Njemačke. Iako je obitelj Schwarz nakratko uživala povlašteni položaj u odnosu na druge Židove, status cijele židovske zajednice u Međimurju kontinuirano se pogoršavao do njemačke okupacije u ožujku 1944. godine.

Oslobođenje iz logora je dočekala sa samo 31 kilogramom težine

Obitelj Schwarz je 28. travnja deportirana u koncentracijski logor Auschwitz, gdje je FOTOS Eva je pukom srećom izbjegla plinsku komoru. Bunjac opisuje i njen susret sa zloglasnim Josefom Mengeleom.

Nakon Auschwitz, prošla je i pakao Gelsenkirchena i Sömmerda. Oslobođenje je dočekala sa samo 31 kilogramom težine!

Cijela obitelj joj je stradala, a u ratu je kao partizan poginuo i mladić kojeg je voljela, Čakovčanin Nikola Weiss. Kad je čula da je u Čakovcu srušena sinagoga, nije se željela vratiti u taj grad, već je ostala živjeti u Budimpešti. No, često je navraćala u Čakovec, koji smatra "svojim" gradom uz koji je vežu najljepše uspomene.

POVODOM JUBILEJA 70 GODINA MODERNE DRŽAVE IZRAEL JEVREJI IZ BIVŠE JUGOSLAVIJE - DOPRINOS DRUŠTVENOM I KULTURNOM ŽIVOTU U IZRAELU

Priredio Milan Fogel

Namera nam je da se povodom 70 godina od stvaranja moderne države Izrael podsetimo Jevreja iz bivše Jugoslavije čiji je doprinos razvitku i stabilnosti države dobio javna priznanja - bilo da se radi o priznanjima kroz nagrade ili položajima u društvu.

Odmah moram da kažem da nikog nismo namerno izostavili, da nam nije namera bilo koga ili bilo čiji doprinos da potcenimo, iako to već činimo pošto ne navodimo imena hiljade Jevreja iz bivše Jugoslavije, koji su od stupanja na tle Izraela sa puškom u ruci branili nezavisnost države, kao i onih koji su dugogodišnjim radom doprineli privrednom i kulturnom napretku društva.

I ovo da kažem, svestan da spisak nije konačan, a i nije, jer i dalje deluju Jevreji iz bivše Jugoslavije u Izraelu, tako da ćemo rado dopuniti spisak vašim predlozima.

Hajm Bar Lev, (1924 – 1994.) rođen je u Beču, detinjstvo proveo u Zagrebu. Iz Jugoslavije u Palestinu emigrirao 1939. – Između 1968. i 1971. godine, Bar-Lev je bio šef generalštaba IDF-a, što je bio najviši vojni položaj. Prepričava se anegdota da su Haim Bar Lev i David Elazar za vreme Jom Kipurskog rata pričali na srpskom/hrvatskom, kako arapske kontraobaveštajne

službe ne bi mogle da saznaju planove za ratne operacije. Po završetku vojne karijere dva puta je bio ministar u vladi.

Tokom šestodnevnog rata 1967. godine bio je zamenik načelnika štaba u IDF-u. Krajem 1968. godine prihvatio je predlog generala Genova Adana da se izgradi visok zid s peskom na istočnoj obali Sueckog kanala kako bi se sprečila egipatska vojska da posmatra izraelske odbrane duž kanala. Iza peščanih duna napravljena je linija fiksnih utvrđenja. Ovo je postalo poznato kao linija Bar Lev.

David Dado Elazar, (1925 – 1976.) rođen u Sarajevu, u Izrael je stigao 1940. i naseljava se u kibucu Ein Šemer. Postaje član Palmaha, a od 1948. brzo se ističe u vojnim akcijama koje su usledile nakon proglašenja države Izrael. Posle Šestodnevnog rata, general David je postavljen za načelnika Generalštaba u IDF. Posle Jom Kipurskog rata podnosi ostavku i uskoro umire od infarkta.

Dr Reuven Eldar Lederer, (1926 – 2015.) rođen u Osijeku, brigadni general, načelnik sanitetske službe u IDF, svojim naučnim radovima u oblasti medicine afirmisao se u zemlji i svetu.

Kada se Reuven 1973. demobilisao radi kao neurolog, a potom postaje upravnik bolnice *Rambam*, a zatim Medicinskog centra *Rambam*. U jesen 1979. je u službi Svetske zdravstvene organizacije na Dalekom Istoku. Po povratku u Izrael postaje 1981. godine profesor zdravstvene administracije i prodekan na Fakultetu Zdravstvenih nauka *Ben Gurion* u Beer Ševi. 1986. postaje upravnik Rehabilitacionog centra *Levenstajn* u Raanani, aktivno se bavi ovom disciplinom medicine i saradnik je Svetske zdravstvene organizacije na polju rehabilitacije invaliditeta. 1993. odlazi u penziju, ali samo formalno, jer osniva jedinicu za istraživanje invaliditeta u okviru *Levenstajna* i bavi se ovom granom medicine. Svetska zdravstvena organizacija poverava mu 1992. zadatak da u oblastima bivše Jugoslavije prouči stanje rehabilitacije ranjenika, a istovremeno drži predavanja iz ovih oblasti.

Josef (Tomi Lampel) Lapid, (1931 – 2008.), rođen je u Novom Sadu. Seli se u Izrael 1948. Kao eminentni novinar politički se angažuje i kao predsednik partije Šinui (Promen) na izborima 1999. dobija 6 mandata, Sa sekularnim programom partije na sledećim izborima osvojio je 15 poslaničkih mesta u Knesetu. U vladi Arijela Šarona bio je ministar pravde.

Tomijev sin **Jair Lapid**, rođen 1963, ide očevim stopama, prvo kao novinar, a potom se angažuje u politici. Godine 2012. osniva i postaje predsednik partije Ješ Atid ("Ima budućnosti"). Partija osvaja 19 poslaničkih mesta u Knesetu, a Jair u vladi dobija mesto ministra finansija. U 2013. godini Jair je prema američkom TIME magazine među 100 najuticajnijih ljudi u svetu, a prema The Jerusalem Post prvi na listi "Najuticajnijih Jevreja u svetu".

Dan Reisinger, rođen 1934. u Kanjiži, Srbija, u Izrael se uselio 1949. godine. Prvi i do sada jedini umetnički dizajner koji je dobio najviše izraelsko priznanje „Pras Israel“ Dobitnik je više međunarodnih priznanja, a njegovi simboli i spomenici nalaze se širom sveta.

Dr Dina Katan Ben Cion, pesnik, književni istraživač, prevodilac, rođena 1937. u Sarajevu, BiH, u Izrael se sa roditeljima definitivno uselila 1948. godine. Sa srpskog/hrvatskog jezika je prevodila romane, kratke priče i pesme najistaknutijih pisaca bivše jugoslovenske države među kojima su: nobelovac Ivo Andrić, Danilo Kiš, David Albahari, Aleksandar Tišma, Milorad Pavić, Filip David, Gordana Kuić, Vasko Popa, Ivan V. Lalić, Dubravka Ugrešić i drugi. Godine 1990. osvojila je nagradu Ministarstva prosvete i kulture za svoje prevode sa slovenskih jezika, a 1994. godine dobila je nagradu Srpskog Pen centra. Pored navedenih Dina je dvostruki dobitnik nagrade Ministarstva za obrazovanje i kulturu koje su joj dodeljene 1994. i 2015. godine

Ana Šomlo, rođena 1935. U Negotinu, Srbija. Piše kratku prozu i romane. Prevodi sa hebrejskog na srpski/hrvatski, ovo su neki od njih: prevod romana Aharona Apelfelda "Badenhajm 1939", "Antologija izraelske poezije i proze", "Nakit" Šulamit Lapid, "Lavlji med – Mit o Samsonu" Davida Grosmana, prevod knjige (zajedno sa kćerkom **Elom Krstić**) "Holokaust i njegovo značenje" Jisraela Gutmana, Haima Šackera.

Pored više nagrada i priznanja, izdvajamo: priznanje "Kalat haor" (Laureat svetlosti), za dugogodišnji rad na afirmaciji izraelske književnosti u svetu (2005.)

Šaul Ladanji, rođen je 1936. u Beogradu, Srbija. Po oslobođenju iz nacističkog logora u Bergen-Belzenu, „Kastnerovim vozom“ stiže u Švajcarsku, zatim u Beograd, da bi se 1948. uselio u Izrael.

Prvo trčanjem, kao osamnaestogodišnjak, da bi 1960. počeo da se bavi atletskom disciplinom brzim hodanjem. Kada je imao 36 godina pobedio je na svetskom šampionatu u Luganu, Švajcarska na 100 kilometara. Iste godine, 1972, preživeo je masakr izraelskih sportista u olimpijskom selu u Minhenu. Njegov svetski rekord na 50 milja i izraelski rekord na 50 kilometara, do danas nisu oboreni.

Profesionalnu karijeru je dovela Šaula na mesto Profesora industrijskog inženjerstva i menadžmenta na Univerzitetu Ben Gurion, autor je više od desetak knjiga i 120 naučnih radova. I danas, u 83. godini života, učestvuje na trkama u brzom hodanju.

„ZABORAVLJENI“

Film o Jevrejima Jugoslavije

Piše **Mirjam Aviezer**

- Uoči Jom HaŠoa i na sam dan prikazuju se na našoj televiziji filmovi i reportaže o Šoa u mnogim zemljama Evrope i severne Azije sa naglaskom na Šoa u Poljskoj gde je stradalo 3.000.000 Jevreja, Mađarskoj sa 850.000 stradalih, Rumunskoj sa 270.000, Nizozemskoj sa 100.000 (od 140.000), Nemačkoj sa 200.000, Rusija, (granice od 1939) 1.000.000.

Šoa u tim zemljama prikazivana je u bezbroj filmova tako da publika u Izraelu zna uglavnom o događajima i logorima u tim zemljama i zanemarene su zemlje sa relativno malim brojem žrtava, što nije fer ali to je stvarnost.

- Naše članove je bolelo da ljudi ne znaju da je i u Jugoslaviji bila Šoa, da je od 78.000 stradalo 65.000 Jevreja, da su mnogi Jevreji učestvovali u NOB, na koji način su ubijani i od strane koga.

- HOJ je odlučio g. 2012. producirati film o Holokaustu u Jugoslaviji. Na predlog Jad Vašema angažovali smo režiserku dokumentarnih filmova Nicu Gonen, koja je pravila nekoliko filmova o Holokaustu. Nica GONEN, apsolvant visoke škole za film u Parisu i literature u Tel Avivu, autor je mnogih dokumentarnih filmova. Njeni dokumentarci izražavaju uglavnom stanje i osećaj preživelih Holokausta druge generacije preživelih. I to:

-TATICE, DODJI U LUNA PARK

-DRUGA GENERACIJA

-BAŠTA GDE JE BILA POBUNA

-POSLEDNJI LOVAC NA NACISTE, sa Efraim Zurofom o vojnom zločincu odgovornim za Raciju u Novom Sadu

-DETE NE SANJA VIŠE

-BUNKER, mladi izraelski umetnik se bavi umetnošću Trećeg Rajha

-PORODIČNA TAJNA

-OVCE, sa preživelim holokausta, dugometražni, u vezi holokausta.

-PORODIČNA TAJNA

- Odlučeno je prikazati film Zaboravljeni u dužini 58 minuta (to je produženo na 74 minuta) u kojem ćemo prikazati samo glavne događaje i to na emotivan način.

- Konceptcija filma je bazirana na izjavama preživelih koji iznose svoja sećanja na licu mesta gde se sve događalo i na izjavama eminentnih istoričara. Istorijske činjenice (za koje sam bila odgovorna ja, istraživač Holokausta), crpili smo iz knjige Menahema Šelaha, TOLDOT HAŠOA-YUGOSLAVIJA tj. Istorija Šoa-Jugoslavija. Knjiga je objavljena u izdanju Yad Vašema i služi kao proverena informacija o Holokaustu u Jugoslaviji.

-U Izraelu gledaju na Šoa u Jugoslaviji iz vana, dok u Jugoslaviji gledaju iznutra i nedostaju im pojedini podaci, koji su sigurno važni, ali u konceptu kojeg prikazujemo to smo morali propustiti.

- Jedna tačka, koju smo otkrili tokom snimanja i koju smo smatrali važnom spomena je OSVEĆIVANJE STRADANJA JEVREJA. Skoro ni na jednom mestu ili spomeniku širom Jugoslavije nije naglašeno da su na ovom mestu ubijeni Jevreji.

FILM JE NAMENJEN PRVENSTVENO IZRAELSKOJ PUBLICI, UGLAVNOM MLADIMA i to nam je bilo stalno pred očima. Radi se na engleskom prevodu.

- Film je prije završetka prikazan članovima Odbora Hitahduta, iznesene su dve primedbe koje su uvažene i film je odobren za javno prikazivanje.

Ono što je važno IZRAELSKA PUBLIKA BIT ČE UPOZNATA SA ŠOA U JUGOSLAVIJI.

Publika pre

i *posle projekcije filma*

UTISCI O FILMU

Ako je osnovna namera filma da se mladi edukuju o Holokaustu u Jugoslaviji, a i oni su bili prisutni na premijeri u Tel Avivu, na žalost, osim na licu mesta, njihovih reakcija nema. Mladima možemo da serviramo sve što poželimo, pozivajući se na dobre namere, ali ako ne prikažemo realnu situaciju, šta se stvarno dešavalo u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata, onda smo potcenili mlade.

Suprotna mišljenja možemo da opovrgavamo samo činjenicama, a ne utiscima. Izazivanje emocija, bez određenog cilja, osim ako je za nekog cilj samo da vidi suzu u nečijim očima, s tim se ne slažem. Sama tema je dovoljno snažna ako se gledaocima daju činjenice na uvid, tako da nema potrebe tražiti druga rešenja za emotivno predstavljanje jednog strašnog vremena za jevrejski narod. Pojedinačne sudbine treba samo da pojačaju, dodatno objasne strahote koje doživeo jevrejski narod. Pojedinačne sudbine nisu cilj sam za sebe, a tako ispada kada govorimo o emocijama, a još je gore ako na taj način potcenjujemo potencijalnog gledaoca i njegovu inteligenciju.

Reagovanja koja su stigla do nas su uglavnom pozitivna, u čemu se u većini slažem. U prethodnom članku sam detaljno objasnio šta zameram, a to se pre svega odnosi na Jasenovac, najveće stratište za Jevreje na prostorima bivše Jugoslavije. M.F.

Dina Katan Bencion

Film mi je izvrstan jer je izgrađen od svedočenja preživelih, kao što je već rečeno na projekciji, a temelji se na konceptu pitanja i odgovora, tako da ne postoji zamoran "razgovor o stvarima" nego živahni razgovor s kratkim objašnjenjima usmerenim na temu, sa pozadinom lokalnog krajolika u kombinaciju osobnih priča, priča o pradedu "junakinje filma", kreće se od mesta do mesta. U njemu postoji narativni šarm, a junakinja je izvrsna figura u svakom pogledu. Svi ispitanici su dobri, uverljivi i zanimljivi, a čini mi se da je napor da se priča, koja se sastoji od toliko različitih delova, u osnovi dobro funkcioniše u pogledu dokumentarnog filma i zahvaljujući konceptu vodilja.

Ono što mi je nedostajalo - ali možda to ne nedostaje za druge gledatelje - središnji je pregled koji će ukratko predstaviti podelu Jugoslavije u različita područja suverenosti koja će dati ideju o većim i manjim centrima kako bi gledatelj bio svestan celokupne stvarnosti prije nego što počne... Osobno svedočanstvo kao središnja komponenta. Mislim da bi trebalo da postojeći film bude prvi dio, a ono što u njemu nedostaje postane putokaz za drugi dio, u kojem bi se iskoristio već prikupljeni materijal, koji je snimljen, ali još nije upotrebljen, eventualno i ponešto od mnogobrojnih video svjedočanstava prikupljenih za Jad Vašem.

Fašistički koncentracijski logori u Jugoslaviji tokom Drugog svetskog rata

— međunarodno priznate granice

— ilegalne fašističke granice u okupiranoj Jugoslaviji

1. Sajmište	16. Grabovac	31. Podromanija (Kasarna)	46. Petrovgrad (Zrenjanin)	61. Prevlaka
2. Sremska Mitrovica	17. Garešnica	32. Rogatica	47. Skoplje	62. Zabjelo
3. Đakovo	18. Sisak	33. Višegrad	48. Bačka Palanka	63. Maribor
4. Vinkovci	19. Caprag (dečiji logor)	34. Pale	49. Sombor	64. Ljubljana
5. Osijek	20. Gospić	35. Modriča	50. Bečej	65. Begunjski dvor (Bled)
6. Tenjski Antunovac	21. Jadovo	36. Doboј	51. Novi Sad	66. Celje
7. Slavonska Požega	22. Slana (ženski logor)	37. Maglaj	52. Bačka Topola	67. Kruševac
8. Stara Gradiška	23. Slana (muški logor)	38. Šekovići	53. Subotica	68. Smederevska Palanka
9. Jablanac	24. Ogulin	39. Jastrebarsko	54. Rab	69. Petrovac na Mlavi
10. Mlaka	25. Cerovljani	40. Gacko	55. Molat	70. Žagubica
11. Jasenovac	26. Prijedor	41. Beograd (Banjica)	56. Kraljevica	
12. Bodegrad	27. Kruščica	42. Niš (Crveni Krst)	57. Bakar	
13. Lađevac	28. Zenica	43. Trepča	58. Činglinj	
14. Rajčići	29. Sarajevo	44. Šabac	59. Bar	
15. Paklenica	30. Vlasenica (Han Pijesak)	45. Bor	60. Mamula	

MAPA 70 LOGORA U POKORENOJ JUGOSLAVIJI

Moše Benšahar

Na dan sećanja na Holokaust, moja supruga Ilana i ja smo se nalazili u Los Angelesu. Zbog 10-satne razlike između Areca i Los Angelesa, čekali smo u 5 sati ujutro da se emituje film na kanalu Keshet.

Prva stvar koja je iskočila pred naše oči i strašan bol bila je činjenica da su na početku filma zaboravili pripisati zaslugu Udruženju (HOJ). Neko je u produkciji i uređivanju to zaboravio, televizor je emitovao film, a mi nismo bili tamo! Retroaktivna izmena je takođe neprihvatljiva, s obzirom da smo mi inicijatori promocije i sponzora, a predloženo priznanje je minimalno.

Istina, u 74 minuta je teško videti sve. Previše je vremena posvećeno istoriji Jevreja Jugoslavije, dragoceno vreme za koje se mogao predstaviti Holokaust, što je, uzgred rečeno, bilo svrha filma.

Jasenovac, prokleti logor istrebljivanja, gde je ubijeno više od 30.000 jugoslovenskih Jevreja, bilo je poravnato, nije bilo istaknuto. Dobio sam video svedočenje intervjuja pokojne gospođe Jenny Lobel sa preživelim iz Jasenovca, šokantno svedočenje preživelog, koji je tamo bio od početka do likvidacije logora, preživelog, koji govori kako je njegov brat spaljen pred njegovim očima, a njemu je bilo zabranjeno da se pomakne s mesta i druge strahote. Iz nekog razloga, režiser i producent, gospođa Nitza Gonen, odlučila je da ne koristi filmsko svedočanstvo iz prošlosti, nego savremene fotografije trave i mira.

Djakovo, logor istrebljenja gde su bili zatvoreni žene i deca. Groblje u Djakovu sačuvao je grobar Goja, koji je napravio precizne zapise ko je pokopan, gde. Groblje je obnovljeno, čak i uz doprinos našeg udruženja, ekipa je tamo snimljena, a sve je to nestalo, kao da i nije bilo. Shvatio bih uzdržanost za film produciran i uređen za decu u svojim srednjim tinejdžerskim godinama. Teško mi je da prihvatim dokumentarni film "Parve" i umeren.

Miguel Pinkas u ime porodice Pinkas / Bauer iz Karakasa i Ženeve.

Dragi prijatelji,

Za nekolicinu nas koji smo imali privilegiju da posetimo Mošav Kidron-u našem voljenom i najlepšem Izraelu - pre par nedelja, povodom privatne projekcije "Zaboravljeni" dugo očekivanog dokumentarca o Šoa u Jugoslaviji, bilo je to veoma impresivan i značajan trenutak kada smo se ponovo suočili sa ultimativnim zločinom prema našim porodicama i prijateljima.

Senzibilnost režiserke Nitze Gonen i njeno inteligentno vođenje naracije, veoma odgovarajuće muzike i vrhunske Stele koja povezuje sve pojedinačne priče, predstavlja poklon rukovodstvu i viziji Miriam Aviezer i Hitahduta, sada pod vođstvom Miri Derman. Nama koji smo imali priliku da doprinesemo stvaranju filma predstavlja posebno zadovoljstvo to što smo znali da su poslednji preživeli dobili priliku da nam ispričaju svoje (naše) priče u korist naše dece i ispravne istorijske vizuelne beleške o tome šta se desilo našem narodu.

Otrežnjuće je bilo razumeti razlog nestanka većine nekad snažnih jevrejskih zajednica u bivšoj Jugoslaviji. Na nama je, da u ime naših dragih, uradimo ono što je potrebno da barem održimo živu uspomenu na njih. Lično podstičemo, da svako od Vas koji to može sebi materijalno dopustiti, ostavi trajni i značajan doprinos pomažući u finansiranju izuzetno važne delatnosti Hitahduta u Izraelu. Troškovi filma još nisu u potpunosti pokriveni! Učinite napor ... nećete zažaliti! I želimo što više ljudi da vide film, širom sveta.

Hvala vam Miriam, Miri, Nitza, Joel, Elizabeth, Marsha i svi oni koji su pomogli, kako bi ovo postala stvarnost.

Sa ljubavlju i zahvalnošću. Živeli!

Prevod sa engleskog Olga Ungar

Elizabeth Fenjves

Lako je smatrati da je genocid nad Jevrejima od strane nacista već dobro dokumentovan i da je još jedan dokumentarni film na ovu temu nepotreban. Ali Šoa u Jugoslaviji je zaboravljeno poglavlje i posebno krvavo i tragično. Da li je previđena zbog politike ili zbog geografije nije jasno; ali gledajući ovaj dokumentarni film shvatate koliko je važno razumeti i zapamtiti ovu određenu priču. Nama danas ona govori o rasizmu, mržnji, okrutnosti. Ovaj film briljantno prikazuje na vrlo ličan i potresan način različite oblasti i periode rata kroz geografske odeljke onoga što je tada bila Jugoslavija. To ne samo da pruža činjenice već i uzimajući lične priče kroz putovanja sa svakim od učesnika jasno pokazuje šta se desilo. Arhivski materijal je briljantno uklopljen tako da se jasno vidi šta je bilo tada i šta postoji sada. Muzika je dirljiva, nenametljiva i u savršenom skladu sa pričom. Na kraju, čestitke i pohvale režiserki, Nici Gonen, jer je pronašla sjajnu mladu damu, Stelu Pen, čija vlastita priča sadrži čitavu istoriju.

Za mene lično ovo je naročito dirljiva priča jer je to istorija moje porodice. Postoji li bolji način da vidite film nego u mošavu u kome su se Jugosloveni okupili u Izraelu; Kidronu. Hvala vam Miri Derman, Miriam Aviezer i Joel Fišer na organizaciji ove projekcije. I posebnu zahvalnost Nici Gonen za njenu sjajnu viziju i upornost u suočavanju s mnogim problemima.

Prevod sa engleskog Olga Ungar

Donatori iz USA i Venecuele u Kidronu na projekciji filma

Josip Kabiljo - NEĆEMO ZABORAVITI FILM "ZABORAVLJENI"

Posle nekoliko puta odgledanog filma "Zaboravljeni" utisak mi je bolji od očekivanog. Šta više, kada se uzme u obzir da je to delo našeg Hitahduta, organizacije sa malo članova i bez sredstava, film je prosto fantastičan. Snimljen je na apsolutno profesionalnom nivou, scenario korektan, toliko je zanimljiv da se može i više puta gledati. Mogu misliti koliko su truda naši aktivisti (po mojem uverenju najviše Mirjam Aviezer) uložili da sve to postane pravi film, koji se, eto, prikazuje i u telavivskom Sinemateku.

Primedbe koje sam čuo na samoj projekciji, a odnose se na to da mnogi događaji iz tragične istorije jugoslovenskih Jevreja nisu obrađeni, primam sa rezervom. Tačno je da Jadovno nije ni spomenuto, ali pretpostavljam da svedoka koji bi u filmu svedočili o ovom logoru nema. Osim toga, koliko sam čuo, film je toliko skraćen da smo videli njegov tek deseti deo. Teško je verovati da je montažer bio istoričar koji je znao da baš svakom svedočenju odredi težinu, i siguran sam da su ispuštene mnoge važne stvari. Značaj ovog filma nije u naučnom doprinosu istoriografiji, već u tome da otrgne od zaborava sudbine jugoslovenskih Jevreja. Dok se to još može i koliko se može. Vremena su teška, čitamo već da neki hrvatski istoričari tvrde da su u Jasenovcu glavni likvidatori bili partizani, a žrtve ustaše. Za koji dan i Nedić će biti u Srbiji rehabilitovan.

Na kraju, uz čestitke autorima, imam nekoliko predloga. Iako sam tri puta gledao film, uopšte nisam uspeo da u odjavnoj špici vidim ko su donatori jer je išla suviše brzo, pa predlažem da se u jednom od narednih brojeva objave svi podaci o autorima i donatorima. Zatim, očekujem da će se film naći na Youtube, pa molim da se o tome članstvo obavesti. Film bi obavezno trebao biti sa titlovima na srpskom ili barem engleskom jeziku da se može prikazivati i po jevrejskim opštinama bivše Jugoslavije. Desetine sati snimljenog materijala trebalo bi na neki prikladan način sačuvati da ga istoričari mogu u budućnosti koristiti, a mi gledati u raznim tematskim projekcijama.

Autor dopisa u magazinu TEVA HADVARIM

Videla sam film, i vide ću ga ponovo. Nemam reči kojima bih izraziti bujicu osećanja i bol. Jedan od odličnih filmova koje sam videla, i iz kojeg sam saznala mnogo toga što nisam znala. Uvek kad vidim odrasle ljude da plaču kad pričaju o rastanku sa majkom, uzbudim se. Oni ostaju mamina deca koja nije bila uz njih kad su rasli.

Ivan Čerešnjješ

Toliko godina živim/o sa i u još nedovršenom Holokaustu da više i ne znam šta bih kritikovao ili hvalio na dokumentarnim i, ili igranim filmovima na tu temu. Zato sam i svoje mišljenje sveo na jednu rečenicu. "Dobar dokumentarac, ali se osjeća da je jako skraćivan, što je šteta".

... da je neko znao i pokušao da to sažme u jedan-dva sata za prikazivanje dobio bi se vjerovatno bolji rezultat.

Rafi Rubeni

Šalom gospođo Miriam

Video sam film i jako sam bio impresioniran velikim radom i investicijama koje ste uložili.

Velik dio u film građen je na susretima sa lokalnom populacijom i prikazivanjem mesta gde su živeli Jevreji.

Po mojem nedostaju priče o mladim Jevrejima u partizanima

... Također nedostaju priče o mobilizaciji mladih partizana (Jevreja) - vrlo važne stvari.

Tamar Forman

Gledale smo film majka i ja i smatramo da je odličan. Zanimljiv i osećajan. Tako je važno otkriti ono što se desilo tamo. Videle smo film dva puta i videćemo ga ponovo. Treba prikazati taj film svakom prilikom ponovo i ponovo i omogućiti da se pošalje na mnoga mesta.

Perec Kranot

... Pomalo smo razočarani jer se nije spominjala Bačka i Subotica...

Da se ne bismo ponavljali navešćemo imena onih koji imaju samo hvale za film:

Naomi Niv, Mihal Tulpan, Aleks Lion, Bianca Schlesinger, Mirjam Rajner, Anat Perry, Dori Pinto, Daniel Tuksar, Dana Finci, Miki Altarac.

„ZABORAVLJENI“ - FILM O HOLOKAUSTU JEVREJA U JUGOSLAVIJI ZA VREME DRUGOG SVETSKOG RATA

Piše **Milan Fogel**

Film je posle prikazivanja na televiziji premijerno prikazan 14. aprila 2018, pred punom salom u bioskopu Sinematek u Tel Avivu.

Za svaku pohvalu je napor koji su uložili autori filma da prikažu stradanje Jevreja u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata, o čemu se do sada u Izraelu veoma malo znalo, a sada će i deca u školama imati prilike da se sa još jednog aspekta upoznaju sa tragičnom sudbinom Jevreja u nedavnoj prošlosti.

Svaka žrtva, u bilo kom logoru, stradala je samo zato što je bila neke druge vere, zbog sulude ideje nacističkih vođa da istrebe jedan narod, pre svih Jevreje. Tragična sudbina stradalih ipak nije slomila jevrejski duh, nismo 'istrebljeni', evo nas, tu smo da vas podsećamo na tešku nepravdu koja nam je učinjena, a i da ne dozvolimo da se Šoa ponovi.

No, da li je film uspeo da prikaže svu tragiku stradanja Jevreja u Jugoslaviji? Svaka žrtva je tragičan gubitak za porodicu, a i za celu jevrejsku zajednicu. Po mom mišljenju u tome se uspelo delimično. U filmu ima delova Jugoslavije koji su korektno prikazani: Slovenija, Makedonija, Kosovo, pa i BiH, ali ima delova za koje bismo pre mogli da kažemo da idu na ruku onima koji uporno pokušavaju da umanje počinjene zločine, ne samo nad Jevrejima, nego i drugim narodima bivše Jugoslavije. Najgori utisak ostavljaju poluistine, koje su se kroz neke izjave našle u filmu.

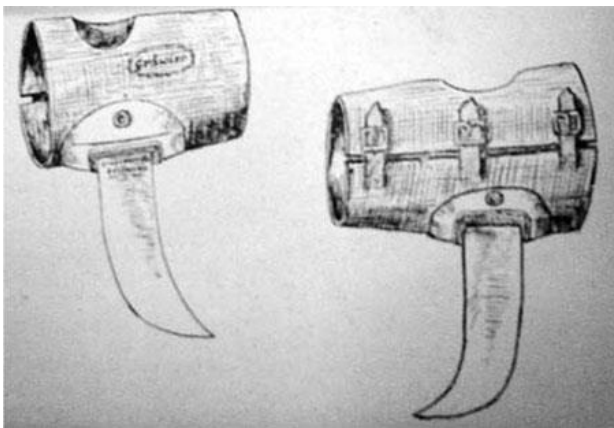
Film je potpisala Nica Gonen, kao režiser i scenarista. Međutim, sasvim je jasno da to ona nije radila sama, nego uz svesrdnu pomoć više članova Hitahduta (pre svih Mirjam Aviezer, Joela Fišera i drugih članova Glavnog odbora Udruženja), kao i preživelih logoraša. Prema izjavi Nice Gonen snimljeno je 13 sati filma, a sve je svedeno na jednočasovnu projekciju, što sigurno nije lak posao. Razumljivo je da su u realizaciji filma puno pomogli eminentni istoričari iz bivše Jugoslavije i, kao što smo već rekli, drugi akteri filma.

Na pitanje autora ovog napisa zašto nisu navedene cifre o broju stradalih Jevreja u pojedinim logorima, dobijen je odgovor da tragična sudbina stradalih dovoljno govori za sebe. Emocije, na čemu se insistira u objašnjenju o nameri filma, u najmanju ruku su ponižavajuće. Zar sama tragedija, bez insistiranja na emocijama, nije dovoljna da se oni koji ne znaju dovoljno o Šoa u Jugoslaviji zgroze nad onim šta se tamo dešavalo? Nije, ako se u filmu ne prikažu osnovne činjenice o stradanju Jevreja i brutalnosti, uglavnom ustaša, na mnogim stratištima.

S tim u vezi se ponovo postavlja pitanje koga sadržajem filma želimo da zaštitimo? Nikog? Pa zašto onda nije prikazana stravična stvarnost, nego se krijemo iza „glupih“ mladih ljudi koje ne treba uzbuđivati previše!? Još jednom ponavljam, ne potcenjujte mlade ljude, dovoljno su oni inteligentni da razumeju film, a i ono što ne gledaju samo oni.

Uzged, na kraju filma se navodi da je u Jugoslaviji stradalo oko 82.000 Jevreja, a među stradalima se nalaze i Jevreji iz Nemačke, Austrije i Istočne Evrope, koji su preko Jugoslavije pokušavali da stignu do Crnog mora i Palestine. Prema nepotpunim podacima stradalo je 60 do 65 hiljada jugoslovenskih Jevreja.

Međutim, ni pravdanje da se o brojevima ne govori, nije istina. U filmu se navode cifre stradalih, ali ne za najstrašniji logor u Evropi, u kome su, čak i prema izveštajima nacista, ljudi ubijani na najbrutalniji način. Reč je o Jasenovcu. Naprotiv, istoričarka, snimljena u spomen parku Jasenovca, Nataša Mataušić, nam objašnjava da jadne ustaše nisu imale čak ni metaka da ubijaju logoraše, nego su morali da se snalaze s onim što im je bilo pri ruci, (kamama), sekirama, maljevima, testerama itd. Ni to nije istina, ustaše su terale logoraše da im prave oruđa za ubijanje, kako bi im „olakšali posao“.

Ovo je alat za ubijanje koje su ustaše nazvale Srbosek, ali im nije smetalo da ga koriste i za ubijanje Jevreja i Roma, a i Hrvata koji su bili protiv ustaškog režima.

U filmu se uopšte ne pominje Stara Gradiška, koja se nalazila u kompleksu logora Jasenovac, gde su stradala sva deca i žene Jevreji i veći broj Srba.

Bez obzira ko to čini pravdanje zločina, u bilo kojoj formi, teška je uvreda za nevino stradale, a i za nas potomke malobrojno preživelih iz porodica koje su u većini stradale u Jasenovcu. Zanimljiv je podatak iz Jad Vašema da je u kompleksu logora Jasenovac (Jasenovac, Stara Gradiška, Gradina i drugi) ubijeno 22.000 Jevreja, a u Gradini, na istaknutom mestu, piše 33.000. To je jedina stvar s kojom bismo mogli da se složimo sa istoričarkom iz Jasenovca da se nikad neće saznati tačan broj stradalih.

Međutim, nedopustivo je da se ne kaže da je u kompleksu logora Jasenovac, makar i bez navođenja cifara, mučki ubijena polovina Jevreja koji su živeli u bivšoj Jugoslaviji. Ako uzmemo u obzir manje brojeve, koje daje Jad Vašem, još uvek se radi o više od trećine jevrejskog življa u tadašnjoj Jugoslaviji. To je posebno važno istaknuti danas kada kvazi istoričari i pojedini političari uporno pokušavaju da logore u kompleksu Jasenovca prikažu kao radne logore, u kojima je tek poneko stradao, a i to ne zato što su bili brutalno ubijani, nego zbog raznih bolesti, nedovoljne uhranjenosti (da pomognemo ustaškim revizionistima pa da dodam da su verovatno zbog loših radnih uslova logoraši štrajkovali glađu i zato umirali?!) i drugih opravdanja ustaških zločina, koje mi nemamo pravo da prećutujemo. Ono što je bio Aušvic za Jevreje Evrope, to je bio Jasenovac za Jevreje bivše Jugoslavije, a to se u ovom filmu ne vidi.

Uzgređ, u Spomen muzeju u Jasenovcu su „teškom mukom“ stigli do 83.000 ukupno stradalih logoraša, svih vera, u logorima kompleksa Jasenovac. Počelo je sa tvrdnjom od 40, pa potom 50 hiljada, da da bi se danas došlo do 83.000. Ozbiljni istoričari i razne državne komisije tvrde da je broj stradalih mnogo veći, ali to nije tema za ovaj napis.

Jasno je da u filmu nisu mogla biti prikazana sva stratišta Jevreja, ali ipak nedostaje, po mom mišljenju, spominjanje Jadovna, gde su već u maju mesecu 1941. mučki ubijani, a i živi ljudi bacani u duboke jame, koje su posle rata zalivene betonom. To je po nekim saznanjima bio prvi logor smrti u NDH, koji najrečitije govori o ustaškoj rasističkoj ideologiji, koja je sprovedena odmah po proglašenju Nezavisne države Hrvatske aprila meseca 1941.

I šta reći na kraju? Jasno je da materijala ima dovoljno i možda bi u filmu, uz male popravke, dobili mnogo tačniju sliku o stradanju Jevreja u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata ili, što nije nemoguće, da se na osnovu postojećeg materijala montira drugi deo filma. Naravno, prvi uslov za to je da se sujeta skloni u stranu, a pre svega da se jasno kaže da je film u produkciji Hitahduta, našeg Udruženja, i da niko nema prava da nam određuje šta ćemo prikazati svetu o stradanju naših sunarodnika u Jugoslaviji za vreme Drugog svetskog rata, naravno, ništa drugo osim istine!

POVODOM JUBILEJA 70 GODINA MODERNE DRŽAVE IZRAEL JEVREJI IZ BIVŠE JUGOSLAVIJE - DOPRINOS DRUŠTVENOM I KULTURNOM ŽIVOTU U IZRAELU

Priredio Milan Fogel

Namera nam je da se povodom 70 godina od stvaranja moderne države Izrael podsetimo Jevreja iz bivše Jugoslavije čiji je doprinos razvitku i stabilnosti države dobio javna priznanja - bilo da se radi o priznanjima kroz nagrade ili položajima u društvu.

Odmah moram da kažem da nikog nismo namerno izostavili, da nam nije namera bilo koga ili bilo čiji doprinos da potcenimo, iako to već činimo pošto ne navodimo imena hiljade Jevreja iz bivše Jugoslavije, koji su od stupanja na tle Izraela sa puškom u ruci branili nezavisnost države, kao i onih koji su dugogodišnjim radom doprineli privrednom i kulturnom napretku društva.

I ovo da kažem, svestan da spisak nije konačan, a i nije, jer i dalje deluju Jevreji iz bivše Jugoslavije u Izraelu, tako da ćemo rado dopuniti spisak vašim predlozima.

Hajm Bar Lev, (1924 – 1994.) rođen je u Beču, detinjstvo proveo u Zagrebu. Iz Jugoslavije u Palestinu emigrirao 1939. – Između 1968. i 1971. godine, Bar-Lev je bio šef generalštaba IDF-a, što je bio najviši vojni položaj. Prepričava se anegdota da su Haim Bar Lev i David Elazar za vreme Jom Kipurskog rata pričali na srpskom/hrvatskom, kako arapske kontraobaveštajne službe ne bi mogle da saznaju planove za ratne operacije. Po završetku vojne karijere dva puta je bio ministar u vladi.

Tokom šestodnevno rata 1967. godine bio je zamenik načelnika štaba u IDF-u. Krajem 1968. godine prihvatio je predlog generala Genova Adana da se izgradi visok zid s peskom na istočnoj obali Sueckog kanala kako bi se sprečila egipatska vojska da posmatra izraelske odbrane duž kanala. Iza peščanih duna napravljena je linija fiksnih utvrđenja. Ovo je postalo poznato kao linija Bar Lev.

David Dado Elazar, (1925 – 1976.) rođen u Sarajevu, u Izrael je stigao 1940. i naseljava se u kibucu Ein Šemer. Postaje član Palmaha, a od 1948. brzo se ističe u vojnim akcijama koje su usledile nakon proglašenja države Izrael. Posle Šestodnevno rata, general David je postavljen za načelnika Generalštaba u IDF. Posle Jom Kipurskog rata podnosi ostavku i uskoro umire od infarkta.

Dr Reuven Eldar Lederer, (1926 – 2015.) rođen u Osijeku, brigadni general, načelnik sanitetske službe u IDF, svojim naučnim radovima u oblasti medicine afirmisao se u zemlji i svetu.

Kada se Reuven 1973. demobilisao radi kao neurolog, a potom postaje upravnik bolnice *Rambam*, a zatim Medicinskog centra *Rambam*. U jesen 1979. je u službi Svetske zdravstvene organizacije na Dalekom Istoku. Po povratku u Izrael postaje 1981. godine profesor zdravstvene administracije i prodekan na Fakultetu Zdravstvenih nauka *Ben Gurion* u Beer Ševi. 1986. postaje upravnik Rehabilitacionog centra *Levenstajn* u Raanani, aktivno se

bavi ovom disciplinom medicine i saradnik je Svetske zdravstvene organizacije na polju rehabilitacije invaliditeta. 1993. odlazi u penziju, ali samo formalno, jer osniva jedinicu za istraživanje invaliditeta u okviru *Levenstajna* i bavi se ovom granom medicine. Svetska zdravstvena organizacija poverava mu 1992. zadatak da u oblastima bivše Jugoslavije prouči stanje rehabilitacije ranjenika, a istovremeno drži predavanja iz ovih oblasti.

Josef (Tomi Lampel) Lapid, (1931 – 2008.), rođen je u Novom Sadu. Seli se u Izrael 1948. Kao eminentni novinar politički se angažuje i kao predsednik partije Šinui (Promen) na izborima 1999. dobija 6 mandata, Sa sekularnim programom partije na sledećim izborima osvojio je 15 poslaničkih mesta u Knesetu. U vladi Arijela Šarona bio je ministar pravde.

Tomijev sin **Jair Lapid**, rođen 1963, ide očevim stopama, prvo kao novinar, a potom se angažuje u politici. Godine 2012. osniva i postaje predsednik partije Ješ Atid ("Ima budućnosti"). Partija osvaja 19 poslaničkih mesta u Knesetu, a Jair u vladi dobija mesto ministra finansija. U 2013. godini Jair je prema američkom TIME magazine među 100 najuticajnijih ljudi u svetu, a prema The Jerusalem Post prvi na listi "Najuticajnijih Jevreja u svetu".

Dan Reisinger, rođen 1934. u Kanjiži, Srbija, u Izrael se uselio 1949. godine. Prvi i do sada jedini umetnički dizajner koji je dobio najviše izraelsko priznanje „Pras Israel“ Dobitnik je više međunarodnih priznanja, a njegovi simboli i spomenici nalaze se širom sveta.

Dr Dina Katan Ben Cion, pesnik, književni istraživač, prevodilac, rođena 1937. u Sarajevu, BiH, u Izrael se sa roditeljima definitivno uselila 1948. godine. Sa srpskog/hrvatskog jezika je prevodila romane, kratke priče i pesme najistaknutijih pisaca bivše jugoslovenske države među kojima su: nobelovac Ivo Andrić, Danilo Kiš, David Albahari, Aleksandar Tišma, Milorad Pavić, Filip David, Gordana Kuić, Vasko Popa, Ivan V. Lalić, Dubravka Ugrešić i drugi. Godine 1990. osvojila je nagradu Ministarstva prosvete i kulture za svoje prevode sa slovenskih jezika, a 1994. godine dobila je nagradu Srpskog Pen centra. Pored navedenih Dina je dvostruki dobitnik nagrade Ministarstva za obrazovanje i kulturu koje su joj dodeljene 1994. i 2015. godine

Ana Šomlo, rođena 1935. U Negotinu, Srbija. Piše kratku prozu i romane. Prevodi sa hebrejskog na srpski/hrvatski, ovo su neki od njih: prevod romana Aharona Apelfelda "Badenhajm 1939", "Antologija izraelske poezije i proze", "Nakit" Šulamit Lapid, "Lavli med – Mit o Samsonu" Davida Grosmana, prevod knjige (zajedno sa ćerkom **Elom Krstić**) "Holokaust i njegovo značenje" Jisraela Gutmana, Haima Šackera.

Pored više nagrada i priznanja, izdvajamo: priznanje "Kalat haor" (Laureat svetlosti), za dugogodišnji rad na afirmaciji izraelske književnosti u svetu (2005.)

Šaul Ladanji, rođen je 1936. u Beogradu, Srbija. Po oslobođenju iz nacističkog logora u Bergen-Belzenu, „Kastnerovim vozom“ stiže u Švajcarsku, zatim u Beograd, da bi se 1948. uselio u Izrael.

Prvo trčanjem, kao osamnaestogodišnjak, da bi 1960. počeo da se bavi atletskom disciplinom brzim hodanjem. Kada je imao 36 godina pobedio je na svetskom šampionatu u Luganu, Švajcarska na 100 kilometara. Iste godine, 1972, preživeo je masakr izraelskih sportista u olimpijskom selu u Minhenu. Njegov svetski rekord na 50 milja i izraelski rekord na 50 kilometara, do danas nisu oboreni.

Profesionalnu karijeru je dovela Šaula na mesto Profesora industrijskog inženjerstva i menadžmenta na Univerzitetu Ben Gurion, autor je više od desetak knjiga i 120 naučnih radova. I danas, u 83. godini života, učestvuje na trkama u brzom hodanju.

Zahvaljujemo se na brojnim čestitkama povod velikog jubileja države Izrael.

Ovom prilikom izdvajamo:

„U ime Jevrejske zajednice u Republici Makedoniji,

Srdačno čestitamo 70. godišnjicu stvaranja države Izrael, naše domovine i domovine svih Jevreja u svetu i naše iskrene želje za prosperitetom, zdravljem i sreću svih svojih građana. Odnos između Jevrejske države i dijaspore oduvek je bio jak i "mora uvek stajati u srcu jevrejskog postojanja, misije koja je deo posvećenosti države Jevrejima prema državi". To je naša glavna misija da zadržimo i negujemo ovu vezu, i radimo zajedno na blagostanju i sigurnosti jevrejskog naroda.“

Srdačan pozdrav, Berta Romano-Nikolić, predsednik

ŠAUL LADANJI NA BEOGRADSKOM MARATONU

Beogradski maraton, 31. po redu, održan je uz rekordan broj učesnika iz 72 zemlje, a trčalo je 28.000 maratonaca. Maratonska i polumaratonska trka sa oko 7.300 trkača počele su ispred crkve Svetog Marka, dok je Trka zadovoljstva na pet kilometara, u kojoj je bilo više od 20.000 rekreativaca, počela nešto kasnije.

Za mnogobrojne učesnike manifestacije mira i saradnje rezultat nije bio na prvom mestu. No, za sportiste čije se vreme računa za svetski rejting svakako jeste. Ove godine, na opšte iznenađenje, prvih pet pozicija su osvojili domaći trkači. Kristijan Stošić i Nora Trklja prvi su prošli kroz cilj maratonske trke, ali sa toliko slabim vremenom da je došlo u pitanje da li će uopšte dobiti novčanu nagradu od (skromnih) 3.000 eura. Naime, nije dovoljno samo proći prvi kroz cilj, nego da muškarci maratonsku stazu pređu za manje od 2:24,59. Kristijan Stošić je imao slabije vreme, kao i Nora. Ubrzo je bilo jasno o čemu se radi. Na beogradskom maratonu nisu učestvovali takmičari iz Kenije, koji su u samom svetskom vrhu u ovom iscrpljujućem sportu. Od 1990. godine, kada su obnovljene maratonske trke u Beogradu, trkači iz Kenije su 17 puta trijumfovali (3 puta Etiopljani). Oni nisu učestvovali u ovogodišnjoj trci zbog nekih neizmirenih finansijskih obaveza organizatora iz prethodnih godina.

Ipak, maraton nije bio samo sportski događaj, desetine hiljada Beograđana na svoj način su učestvovali u ovoj veličanstvenoj manifestaciji. Među njima se nalazio i Šaul

Ladanji iz Izraela, svetski prvak u brzom hodanju, koji je u devetoj deceniji života još jednom pokazao da nije slučajnost da ni nakon mnogo godina njegov rekord iz 1968. nije oboren.

Šaulu Ladanjiju su ukazane velike počasti u Beogradu, gostovao je na televiziji, sve vreme prisutan u medijima, a Profesor Ladanji je i održao predavanje „**Preživljavanje Holokausta i borba za uspeh**“, koje je održano je 20. aprila na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.

Da kažemo da su i trkači iz regiona bili veoma uspešni na ovom maratonu. Makedonski atletičar Dario Ivanovski pobedio je u polumaratonu postigavši novi rekord staze (1:08,03), a hrvatska atletičarka Matea Matošević u istoj disciplini pobedila je sa rezultatom 1:18, 47, što je izuzetan uspeh.

Možda je interesantno da kažemo da je Beogradski maraton nastavak tradicije iz 1910. godine, kada je trčana prva trka na stazi od Obrenovca do Beograda, a obnovljena je 1988. godine.

POVRATAK KALMIJA BARUHA U SARAJEVO

Iz štampe BiH

“Prošlo i sadašnje – tragovi i ogledala, Kalmi Baruh: pisac, narod, jezik i grad” naziv je izložbe koju je organizovao Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti BiH u Sarajevu (direktorica Šejla Šehabović), u saradnji sa Kulturno-prosvjetnim društvom La Benevolencija, počasnim konzulom BiH u Izraelu Aleksandrom Nikolićem i opštinom Centar. Otvaranju izložbe prisustvovao je i ambasador Izraela Boaz Rodkin.

Kalmi Baruh rođen je 1896 godine u Sarajevu kao jedno od osmoro djece uglednog jevrejskog trgovca Salamona Baruha. Osnovnu školu završio je u Višegradu, gimnaziju u Sarajevu, Filozofski fakultet u Zagrebu i Beču gdje je 1923. godine i doktorirao, dok je postdoktorske studije pohađao u Madridu.

Kalmi Baruh je preteča jugoslovenske hispanistike, međunarodno priznati naučnik iz oblasti sefardskog kulturnog naslijeđa i posebno jevrejsko-španskog jezika. Bio je dugogodišnji saradnik više domaćih i evropskih časopisa iz oblasti filologije i književnosti, saradivao je sa beogradskim Balkanskim institutom i Univerzitetom, te sa Španskom kraljevskom akademijom.

Kalmi Baruh je 30-ih godina prošlog vijeka spadao među najeminentnije aktivne intelektualce, napredne orijentacije, Sarajeva i tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Posebno se zalagao za socijalno ugrožene učenike, kulturno uzdizanje radnika, međukonfesionalnu toleranciju i borbu protiv antisemitizma, te pružao berezervnu podršku republikancima u Građanskom ratu u Španiji.

Nažalost 1945. godine stradao je u koncentracionom logoru Bergen-Belzen.

„Sudbina sarajevskih Jevreja je nažalost istovjetna kao i sudbina njihove braće u cijeloj Evropi”, istakao je ambasador Izraela **Boaz Rodkin** i podsjetio da je tokom Holokausta stradalo šest miliona Jevreja.

„Kalmi Baruh je dokaz kulturnih veza i zajedničkog kulturnog naslijeđa BiH i Izraela”, istakao je prilikom otvaranja izložbe počasni konzul BiH u Izraelu **Aleksandar Nikolić**, dodajući da postoji potreba poboljšanja saradnje dvije zemlje na drugim poljima.

„Nakon posete srpskog člana Predsedništva BiH Mladena Ivanića Izraelu u martu 2017. godine institucionalne veze su krenule uzlaznom putanjom. Od tog momenta kontakti su redovniji i sadržajniji”, kaže Nikolić i dodaje da poboljšanje političke atmosfere ne prati privredna saradnja ali to je nešto na čemu se radi ne samo kroz institucije već i sa privrednicima koji u toj saradnji nalaze interes.

Kao deo konkretne saradnje za 26. april zakazano je stručno predavanje doktora **Naame Šik** iz Jad Vašema.

„Kroz izložbu se proteže Sarajevo kao jedna tema i život Kalmija Baruha te stoga smatram da ga **treba vratiti u ovaj grad kojemu je on uvijek pripadao**, jer je zaista jedno veliko ime. Kao čovjek Baruh je bio toliko skroman, a pritom veliki intelektualac”, istaknula je za *Radiosarajevo.ba* autorica izložbe **Tamara Sarajlić-Slavnić**. No taj rad bio je pun prepreka, kaže Sarajlić-Slavnić, koja je prošle godine postavila u ovoj instituciji i izložbu o književnici i skupljačici narodnog blaga Sefarda, Lauri Papo-Bohoreti. Međutim, kako kaže, izložbu o Baruhu bilo je mnogo teže završiti, zbog mukotrpane saradnje sa domaćim institucijama, nedostupnosti arhivskih dokumenata, naročito fotografija, ali i zbog višejezičnosti materijala. Fotografije je iz porodične arhive sa Muzejem podijelio Aleksandar Nikolić, počasni konzul Izraela i Baruhov unuk, koji je i finansijski potpomogao izložbu. Izložba će u narednom periodu najvjerovatnije putovati i u Izrael.

Koliko Sarajlije stvarno cene delo Kalmija Baruha najbolje se moglo videti po tome da nema značajnijeg medija u BiH koji nije objavio osvrt na izložbu i delo ovog izuzetnog intelektualca i humaniste.

JOSEF (CADIK) I NJEGOVA BRAĆA

Muzička predstava "Josef i njegova braća" (Las coplas de Yosef Ha-Tsadik izvedena je krajem meseca maja u **Pozorištu mladih u Sarajevu** povodom obilježavanja internacionalnog dana ladina i sefardske kulture u glavnom gradu Bosne i Hercegovine.

U predstavi učestvuju hor "Braća Baruh", sefardska muzička grupa "Šira utfila", kao i glumci Vanja Ejodus i Mladen Andrejević. Ulaz je slobodan.

Ideja za ponovnu inscenaciju ovog djela nastala je iz želje da se oživi muzika biblijske poeme "Las Coplas de Yosef Ha-Tsadik" koju je na Ladinu napisao Abraham Toledo u 17. vijeku u Istanbulu. Ovo je najstariji poznati jevrejski mjuzikl i vjerovatno prvi ikada napisan.

Ovaj projekt predstavlja pokušaj da se oživi stari mjuzikl, prateći muzička uputstva i popunjavajući dijelove koji nedostaju sa drugim sefardskim muzičkim izvorima, čija kulturna sinteza sa drugim tradicijama Balkana i Mediterana predstavlja jednu od najbogatijih jevrejskih muzičkih tradicija, saopćeno je iz Pozorišta mladih Sarajevo.

25 Godina od odlaska (dolaska) bosanskih Jevreja u Kanadu, 1992/1993

Piše **Jahiel Jaša Kamhi**, specijalista medicinske biohemije, Toronto, Kanada - *Izvod*

Ovo je zapis o nama, Jevrejima iz Bosne i Hercegovine, koji su u periodu između novembra 1992 i maja 1993 godine uselili u Kanadu. Useljenje je provedeno prema jedinstvenom programu sponzorisavanja jevrejskih porodica, zahvaljujući pomoći jevrejskih organizacija i pojedinaca iz različitih zemalja svijeta. Ovo je priča, kazivanje ili zapis, nastala je na osnovu podataka dobijenih od strane organizacija i pojedinaca koji su bili aktivni učesnici u ovim događanjima. Sa svima njima sam obavio niz telefonskih razgovora i razmjenio mnoštvo elektronskih poruka, kako u Kanadi, tako i u bivšoj Jugoslaviji i Evropi.

Namjeravao sam da ostavim svjedočanstvo o tome kako su Jevrejske porodice iz Bosne i Hercegovine došle u Kanadu tako da naša djeca i djeca njihove djece znaju naš put iz opkoljenog i izmučenog ratnog Sarajeva do ove zemlje, Kanade, koja nas je primila kada nam je bilo najteže. Nisam želio da pravim nikakvu političku analizu rata u Bosni i Hercegovini.

Veliki broj podataka sam dobio od Arona Albaharija, Sarajlije, nekadašnjeg aktivnog člana sarajevske, a sada službenika beogradske Jevrejske opštine. Aron se potrudio da pronadje sto vise informacija u arhivu beogradske Jevrejske opštine, za period kada su Jevreji izbjeglice iz Bosne i Hercegovine boravili u Beogradu. Bez njegove saradnje ovaj bi zapis izgledao drugačije.

Koristio sam podatke iz mog *Ratnog Dnevnika* koji sam vodio od aprila 1992. do dolaska u Kanadu aprila 1993. Taj dnevnik je bio vjerodostojni izvor svih informacija o grupi sarajevskih Jevreja koji su u Kanadu došli iz Hrvatske, među kojima je bila i moja porodica.

Kada je u proljeće 1992. rat zahvatio Bosnu i Hercegovinu, sarajevski Jevreji, zajedno sa svim ostalim gradjanima Sarajeva, našli su se u opkoljenom gradu. Neki od njih su, samoinicijativno odmah na početku rata uspjeli napustiti Sarajevo. Ostali članovi jevrejske zajednice su ostali u Sarajevu, vjerujući da rata neće biti, ili, da će "sve to brzo proći". Putevi iz Sarajeva su bili blokirani, a sarajevski aerodrom je bio zatvoren za sve letove, izuzev onih sa specijalnom dozvolom. Sarajevska Jevrejska opština se našla u izolaciji, ali ne i bez pomoći jevrejskih organizacija čiji su se predstavnici našli u opkoljenom gradu. Oni su nam pomagali da organizujemo život u novim, ratnim uslovima života.

U međuvremenu, pokrenuta je inicijativa u "La Benevolenciji" (*Jevrejsko Kulturno Prosvjetno i Humanitarno Društvo*), da se iz Sarajeva organizuje evakuacija članova jevrejskih opština Bosne i Hercegovine.

Prva evakuacija članova organizovana je 10 aprila 1992 godine, uz svesrdnu pomoć *American Jewish Joint Distribution Committee* (AJDC) i tadašnjeg direktor-a AJDC za bivšu Jugoslaviju, Yechiel Bar-Chaima. Veliku pomoc je pružio i *Sohnut* (*JAFI – Jewish Agency for Israel*).

Ivan Čerešnješ, tadašnji predsjednik Jevrejske opštine u Sarajevu piše u prvom ratnom *Biltenu*:

"Neuvučeni u sukobe, uzeli smo sebi za pravo da javno proklamiramo stav da su živi ljudi najveće bogatstvo naše Zajednice pa smo u devet konvoja iz Sarajeva izmjestili oko 950 ljudi, uglavnom žena i djece, a uz to i gotovo 1300 naših sugrađana svih nacionalnosti. Dio naših opštinaru smješten je u Beogradu i Pančevu, dio u Zagrebu, Splitu i Makarskoj, nekoliko ih je u Švicarskoj, desetak porodica je u Austriji, 50 u Španiji, 85 u Velikoj Britaniji, jedna grupa u Kanadi, a najveći broj opštinaru, njih preko 600, od čega i preko 200 djece, otišlo je u Erec Israel, gotovo svi kao olimi. (Čerešnješ. 1993, str.4)

Kako ovaj zapis govori o našem useljenju u Kanadu, želim da iznesem samo informaciju iz rada Elme Softic-Kaunitz, "najvjerovatniji broj osoba koji je iz Sarajeva evakuisan u organizaciji „La Benevolencije“ je 2655 a da je najveći mogući broj 2800 osoba. Tokom svih 11 evakuacija „La Benevolencija“ je iz Bosne i Hercegovine evakuisala 1005 članova Jevrejske zajednice BiH, i najmanje 1650 drugih građana Sarajeva. “

Sarajevski Jevreji nisu ostavili svoje sugrađjane same u nevolji. Nisu željeli izaći iz grada kao "povlaštena nacija", već su omogućili i svojim sugrađjanima i prijateljima da podju s njima. I to je ono što je najvažnije u ovim ratnim događajima. Jevrejska zajednica u Sarajevu je bila izvor pomoći, ne samo tokom evakuacije iz grada već i mnogo više. To se ne bi trebalo nikada zaboraviti.

O toj našoj pomoći govori i Leo Levi, kada kaže: "Toga prvog dana evakuacije, koja je organizovana i plaćena od strane *American Jewish Joint Distribution Committee* (AJDC) za članove sarajevske Jevrejske opštine na sarajevskom aerodromu je bilo između 300 i 400 ljudi svih nacija koji su željeli da napuste Sarajevo. Kada su avioni došli, nastao je pravi haos. Svi su željeli da udju u avione! Konstantin Konturas je odlucio da članovima jevrejske opstine izda "karte za specijalni transport", da bi oni mogli bezbjedno ući u avione. Medjutim, istovremeno u avione su ušle i osobe bez karte, kako - to niko ne zna. Avioni su bili popunjeni u kratkom roku osobama svih nacionalnosti, sa i bez karata. Nismo željeli da ikoga primoramo da napusti avion. Svi oni koji su se tada zatekli na sarajevskom aedromu ušli su u avion, bez obzira na nacionalnost, i odletjeli su za Beograd. Nije se postavljalo nikakvo pitanje ko su te osobe."

Od trenutka kada su avioni doljeteli u Beograd, članovi Jevrejske opštine Beograd preuzeli su brigu o svim Jevrejima koji su došli iz BiH. Tada je za sve njih započeo proces organizovanog boravka u Beogradu. Naši članovi su bili smješteni u hotelima "Toplice", "Balkan" i "Prag". Porodicama sa djecom do tri godine starosti iznajmljeni su stanovi.

Boravak članova jevrejske zajednice iz Bosne i Hercegovine, smještenih u Beogradu je bio izvrsno organizovan. Imali su stalni kontakt sa bolnicama, domovima staraca i ambasadama zemalja u koje su članovi zajednice željeli da putuju, a takodje i sa stranim organizacijama koje su pomagale ovu akciju. U saradnji sa Komesarijatom za Izbjeglice obezbjedeni su potrebni dokumenti onima koji ih nisu imali. Naši članovi su dobili iskaznice za besplatan gradski prevoz.

U Beogradu je u to vrijeme boravio Tuvija Raviv, predstavnik *Jewish Agency for Israel*, inače porijeklom iz Vojvodine. Tuvija je na licu mjesta obezbjedjivao potrebne dokumente za useljenje svim osobama koje su zeljele otići da žive u Izrael. U roku od nekoliko nedelja, skoro trećina članova jevrejske zajednice iz Bosne i Hercegovine, smještenih u Beogradu, odlučili su da se usele u Izrael. U Beogradu jer ostalo oko 150 -200 članova.

Kako su neki članovi izrazili želju da idu u Kanadu, David Albahari, u to vreme predsednik Jevrejske opštine Beograd, kontaktirao je Susan Davis, koja je tada bila izvršni direktor JIAS-a (*Jewish Immigrant Aid Services of Canada*). Zamolio ju je da vidi postoji li mogućnost za useljenje jevrejskih porodica iz Bosne i Hercegovine u Kanadu. U augustu 1992 dobijen je pozitivan odgovor. JIAS je poslao dokumenat kojim obaviještava da će useljenje pedeset jevrejskih porodica iz Bosne i Hercegovine u Kanadu biti sponzorirano od strane JIAS- a i HIAS –a (*The Hebrew Immigrant Aid Society – New York*).

U Beogradu se vrlo brzo na spisku za odlazak u Kanadu našlo četrdeset porodica. Desetak porodica, članova jevrejskih opština, tada smještenih u Hrvatskoj, takodje se odlučilo za useljenje u Kanadu. Kada su svi prijavljeni članovi završili obavezni administrativan proces,

cijela grupa je stigla u Kanadu u periodu od novembra 1992 do kraja maja 1993 godine. Sve porodice koje su useljene u Kanadu nisu mogle biti smještene u Toronto. Porodice čiji su članovi govorili francuski jezik smještene su u Montreal. Neke porodice su izrazile želju da se nastane u Vancouver-u, jer je klima blaža nego u Torontu. JIAS je pojedine porodice rasporedio u druge gradove Kanade, pri čemu se vodilo računa da ne dodje do razdvajanja porodica braće ili rodjaka. Prema dostupnim podacima znamo da su jevrejske porodice iz Bosne i Hercegovine bile rasporedjene u sljedeće kanadske gradove: Toronto, Hamilton, Montreal, Vindzor, Kalgari i Vankuver. Stanovi su bili namješteni neophodnim namještajem, posudje smješteno u kuhinji, hrana u frižideru, higijenski proizvodi u kupatilu, u sobama posteljina i peškiri. Bilo je vrlo korisno da su sve porodice smještene da stanuju u jednoj zgradi, pošto su jedni drugima pomagali u svemu što je bilo potrebno.

Sve porodice koje su imigrirale u Kanadu u okviru ovog programa, bile su na finansijskoj pomoci JIAS-a punu godinu dana. U tome periodu većina članova ovih porodica je dobila zaposlenje i počela samostalan zivot. Za one porodice čiji članovi nisu dobili zaposlenje u prvoj godini boravka u zemlji, sponzorisanje je prebačeno na redovne useljenicke pomoći kanadske vlade.

Time je bila završena misija useljavanja grupe Jevreja iz Bosne i Hercegovine koji su u Kanadu došli iz Beograda, posredstvom beogradske Jevrejske Opštine, na inicijativu i ličnu angažovanost književnika Davida Albaharija.

Ured sarajevske Jevrejske Opštine u Zagrebu

U medjuvremenu, komunikacije sarajevske Jevrejske opštine su nastavljene, sada preko Židovske općine u Zagrebu. Kako je moja porodica uselila u Kanadu iz Hrvatske, na osnovu sponzorstva organizacije JIAS, kako su useljeni i naši članovi tada smješteni u Beogradu, ja sam bio svjedok svih događaja koje ću opisati u ovom dijelu zapisa.

Židovska općina Zagreb je, uz pomoć Židovske općine Split, pružala neophodnu pomoć svima Jevrejima koji su došli u Hrvatsku autobuskim konvojima iz Bosne i Hercegovine, kao i svim ostalima članovima jevrejskih opština, koji su u Hrvatsku došli drugim putevima. American Jewish Joint Distribution Committee je ovu pomoc finansirao. Prema svjedočenju Borisa Kozemjakina, sljedeći članovi Jevrejske opštine iz Sarajeva su pomagali u organizovanju konvoja: Ivica Čerešnješ, Jakob Finci, Danilo Nikolić, Boris Kozemjakin (do septembra 1992), Bernard Kabiljo (do augusta 1992) i Dubravko Latinger (avionski transporti za Beograd).

Članovi Jevrejske opštine koji su pomagali u organizovanju konvoja, a boravili su u Zagrebu su: Danon Dragan (do odlaska u Kanadu, marta 1993), Isidor - Iso Papo, Milena Telebak, Milan Svarc i Biljana Ristic. U Splitu su pomoć u organizovanju konvoja pružali: Edo Tauber, Boris Kon, Bencion Abinun, Vinko Brkic (nije bio član Jevrejske opštine), Bernard Kabiljo, (od augusta 1992 do odlaska u Kanadu), i Boris Kozemjakin, (od marta 1993).

Dragan Danon se sijeća: "Jakob – Jaša Binefeld, član Židovske općine Zagreb je bio motorna snaga i organizator konvoja preko koga je sve išlo. Od informacija, koordinacije i logisticke podrške. Bez njegovoga licnoga angazovanja mnogo toga nebi bilo moguće učiniti. Jaša Binefeld je sigurno najzaslužniji što su svi konvoji, organizovani uz saradnju American Jewish Distribution Committee, Jevrejske opštine Sarajevo i Židovske općine Zagreb, bili uspješni i bez ikakvih incidenata na putu."

Autobuski Konvoji za Hrvatsku

Nas konvoj za Hrvatsku napustio je Sarajevo u srijedu, 16 septembra 1992 godine. Kada god su jevrejski konvoji, nazvani "Jevreji i njihovi prijatelji" napustali Sarajevo, svi su u gradu znali da neće biti bombardiranja i snajperskih gadjanja. U vrijeme kada su konvoji izlazili trajalo je jednodnevno "primirje". Sve su ga strane poštovale! U konvoju su bila tri autobusa sa oko stotinu šezdeset osoba. Kretanje konvoja je bilo obezbjedjeno pratnjom UNPROFOR-a (The United Nations Protection Force). Sa nama je putovalo puno naših prijatelja koji nisu bili jevrejskog porijekla, a koji su sa nama napuštali Sarajevo. Nakon ulaska konvoja u Hrvatsku, ovi ljudi su nastavili put u svome aranzmanu. Ukupan put konvoja od Sarajeva do Pirovca je trajao trideset sati.

U Pirovcu su nam se pridružili Vlado Salamon, nekadašnji Sarajlija, tada član Židovske općine u Zagrebu i Silvio Abinun iz splitske Židovske općine. Vlado i Silvio su nam u mnogo čemu pomagali tokom našega boravka u Pirovcu.

Bili su to dani neizvjesnosti. Kuda i kako dalje? Bili smo svjesni da ne možemo beskonačno boraviti u odmaralištu u Pirovcu. Tada se rješavala sudbina svih porodica. Svi smo mi bili svjesni da su to kritični dani i da će od naših odluka koje donesemo tada zavisiti budućnost naših porodica.

U mom ratnom dnevniku, pod datumom 16. novembar 1992. stoji zapisano: "Jučer je došao novi konvoj iz Sarajeva. Došlo je pet stotina Sarajlija. Osamdeset njih su članovi Jevrejske opštine iz Bosne i Hercegovine."

Za nas, koji smo čekali useljenje u Kanadu, nije bilo ograničenja, jer je bilo jasno da će se našim useljenjem u Kanadu završiti sponzorisanje. Predstavnici American Jewish Joint Distribution Committee su bili jako tolerantni, želeći da svima izadju u susret i pomognu koliko je god to bilo moguće.

U proljece 1993, mi smo završili sve administrativne radnje za ulazak u Kanadu. Sve troškove oko administracije, koji nisu bili mali, finasirali su naši sponzori. Mi smo ušli u Kanadu sa statusom "landed immigrant". Taj statusu smo svi imali prvih tri - četiri godine, dok nismo dobili kanadsko državljanstvo.

To je klasifikacija za osobe koje ulaze u Kanadu kao ne-kanadski drzavljanji, ali sa dozvolom stalnoga boravka u zemlji. Taj status daje prava imigrantima da se zaposle i da imaju zdravstvenu zastitu.

Taj statusu smo svi imali prvih tri- cetiri godine, dok nismo dobili kanadsko drzavljanstvo.

Kanadska vlada nam je obezbjedila avionske karte za Toronto. Za nasu porodicu to je kostalo \$4.000. Nasa obaveza je bila da u roku od dvije godine vratimo puni iznos. To smo i uradili. U aprilu 1993 moja je porodica, supruga i dvoje djece, kao posljednja porodica iz zagrebacke grupe, uselila je u Kanadu na osnovu sponzorstva JIAS-a, o kome sam pisao u ovom zapisu. Poslije nas, po istom osnovu dosla je samo jos jedna osoba. Time je cijela akcija sponzorisanja pedesetak porodica iz jevrejskih opstina BiH bila završena.

Svi mi koji smo dosli iz Zagreba, stanovali smo u istoj zgradi, 135 Marlee Ave. u Torontu, kao i naši članovi koji su došli iz Beograda. Od tada se više nismo "djelili" na zagrebačku i beogradsku grupu. Opet smo bili jedno - članovi jevrejske zajednice u Kanadi, koji su došli iz Bosne i Hercegovine.

Epilog

Ovaj je zapis napisan da služi kao podsjednik za nas, i generacije poslije nas, kako u najtežim danima nakon drugoga svjetskoga rata jevrejska zajednica Bosne i Hercegovine nije bila prepustena sama sebi. Od prvih dana rata, imali smo pomoć predstavnika mnogih jevrejskih organizacija iz svijeta. I tako je bilo sve do kraja rata. Nikad se nismo osjećali sami i napušteni, a preživjeli smo zahvaljujući pomoći mnogih pojedinaca i organizacija, nabrojanih u ovom radu. Mislim da treba da postoje ovakvi zapisi da bismo se podsjetili i zapamtili da se svi oslanjamo na naše najbliže onda kada je najteže.

Napisao sam ovaj zapis uz saradnju mojih prijatelja, koji su djelili sudbinu raseljenih lica. Želio sam da ostavim pisani trag, informaciju za one koji nisu bili informisani o tome kako je konkretno izgledala ta svjetska pomoć našoj jevrejskoj zajednici u Bosni i Hercegovini tokom proteklog rata. To sam objasnio na primjeru članova naše grupe koja je useljena u Kanadu.

Danas je decembar 2017. U trenutku kada pišem ove redove proteklo je dvadeset pet godina od dolaska prve naše porodice u Kanadu, sponzorisanje od strane JIAS (Jewish Immigrant Aid Services of Canada) i posredno od strane organizacije United Jewish Appeal.

Organizacije JIAS i United Jewish Appeal zaslužuju neograničenu zahvalnost za uspješnu organizaciju svih aktivnosti oko našeg useljenja. Danas je sasvim jasno da su i organizacija i sprovođenje svih tih aktivnosti predstavljale ogroman i vrlo kompleksan posao.

Mi bismo željeli da naša djeca, i već pristigli unuci, nastave ono što smo mi uvijek željeli: da znaju odakle i kako smo došli u ovu zemlju Kanadu, i da nikada ne zaborave gdje su naši korjeni!

UPOZNAJTE JANKA KUNČAKA

„Vera me je dovela u Izrael“

Piše Milan Fogel

Poznato je da nije lako dobiti izraelsko državljanstvo ako se nesumnjivo ne utvrde bar jevrejski koreni namernika da se stalno naseli u Arecu. Janko Kunčak i njegova mnogobrojna porodica, zahvaljujući Jankovoj upornosti, uspeli su u svojoj nameri.

Možda ćete se upitati šta je čudno u tome kada su se milioni Jevreja, ili onih sa jevrejskim poreklom, od 1948. do danas, a i danas se useljavaju u Arec.

No, da vam ukratko prenesem Jankovu priču pa će sve biti jasnije. Janko Kunčak je rođen 1930. u Soljanima u Hrvatskoj, moglo bi se reći na tromedi između Hrvatske, BiH i Srbije, u stvari u novostvorenoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Tada je u Soljanima popisano manje od dve hiljade stanovnika, a među njima je bilo i 152 Slovaka.

Kunčakovi su se, prema nekim izvorima, 1797. godine doselili iz Vrboveca, malo mesto na granici Češke i Slovačke, u Pivnice, mesto u Bačkoj, Vojvodina.

Jankova majka je iz porodice Šuster, a oni su se doselili u Pivnice iz Mađarske, iz mesta Herencseny.

Mladi bračni par, Pavle i Kata, Jankovi roditelji, naselili su se u Soljane, da bi se nekoliko godina kasnije vratili u Jamene, odakle je bio Pavle, a kada je za vreme Drugog svetskog rata selo spaljeno, prešli su u Šid. Posle rata su se stalno naselili u Erdeviku, sprski deo Srema. Jankova mama je bila nazarenske vere, a to će kasnije opredeliti Kunčakove da se usele u Izrael.

I danas je u porodici Kunčak maternji jezik slovački – naravno, govore i srpsko/hrvatski, a unuci, njih 19, uglavnom hebrejski.

Da se na trenutak vratimo Nazarenima. Nazareni su podskupina Esena, jevrejske sekte koja nema veze sa Nazaretom i Isusom, iako se pretpostavlja i da je Isus neko vreme boravio u Kumranu, gde su živeli Eseni - pre bi se reklo da je Isus od Esena prihvatio neka načela vere, a odatle je i dobio atribut uz ime, Isus Nazarećanin. Naime, ni u jednom istorijskom izvoru iz tog vremena se ne pominje mesto Nazaret te neki istoričari pretpostavljaju da je reč o pogrešnom prevodu koji je kasnije prihvaćen kao tačan. Dakle, jedna grupa teologa smatra da je Isus iz Nazareta, a druga da je Nazaren i da je otuda nazvan Isus Nazarećanin. Prema Josipu Flaviju, rimskom istoričaru i filozofu, na teritoriji Palestine, kako su je Rimljani nazvali, ne po narodu, nego kao geografski pojam koji su okupirali, a kojim su želeli da dodatno umanje prava Jevreja, tri glavne filozofske skupine su bili Farizeji, Saudejci i Eseni. Nazareni su podskupina Esena, a o njihovom životu i praktikovanju vere govore razni istorijski artefakti. Između ostalih, pre nego što je srušen Drugi hram u Kumranu su pohranjeni svici, oko 900 dokumenata koji govore o raznolikosti vere i prakse u Judaizmu, a istovremeno ukazuju na sličnosti sa ranim hrišćanstvom („Kumranski rukopisi“ – Eugen Verber). Nazareni sebe nazivaju „Izabran veran narod Božji“, u čemu se ne razlikuju puno od Jevreja, koji isto kažu

da su Izabran narod, a to se dalje prožima kroz Hrišćanstvo, kao i sve njegove podgrupe. No, ako etimološki potražimo značenje reči onda bi Nazareni bili „Čuvari saveza“.

Dakle, Nazareni su u direktnoj vezi sa Jevrejima (i Isus je bio Jevrejin), ali istovremeno, kao i hrišćani, žive po Bibliji – Starom (Tori) i Novom zavetu. Naravno, postoje i razlike u praktikovanju vere, pa se zato Nazareni izdvajaju kao posebna skupina. Na primer, Nazareni se ne venčavaju sa pripadnicima druge veroispovesti, pa je tako i Jankov tata zbog supruge Kate prihvatio nazarensku veru. Janko je zajedno sa svojom braćom i sestrama od malena vaspitavan u cionističkom duhu, a prema načelima Nazarena. Jedno od načela nazarenske vere je zabrana da se uzme oružje u ruke. „Raskovati mačeve u raonike“, citira Janko Isaijino jevanđelje, koje je nastalo 700 godina pre Hrista, ali je sastavni deo Biblije, i dodaje da se proročanstvo mora ispuniti.

I sad se ponovo vraćamo u predratne Soljane. Jankov tata Pavle odbija da uzme oružje u ruke i završava u zatvoru. Ne samo on, i ne samo zbog nazarenske vere, nego veliki broj Soljana nezadovoljan politikom kralja Petra Karađorđevića odbija da se odazove na vojne vežbe, bežali su iz vojske, „niti su upisivali konje i kola za vojsku“.

Porodica Kunčak snimljena 1950. godine

Kada je Janko posle Drugog svetskog rata stasao za vojsku, 1950, poslat je da služi vojni rok u Alibunar, Vojvodina. Isto kao i njegov tata, ali kao istiniti vernik, Nazaren, odbija da primi oružje. Za nove vlasti, kao ni za stare, vera nije oslobađala regrute vojne obaveze i Janko je osuđen na višegodišnju kaznu zatvora. Iz zatvora u Požarevcu poslat je na prinudni rad u Senjske rudnike. Nenaviknut na težak rudarski posao počinje da oboljeva, a nakon godinu i po dana njegova kičma više nije izdržala. Dve godine je Janko u Rovinju ležao u gipsanom koritu dok se kičma nije koliko, toliko stabilizovala – tragovi bolesti i danas se vide na njegovoj kičmi. Slučaj je hteo da se u Rovinju nađe Moša Pijade, koji je u to vreme bio predsednik Zakonodavnog odbora u Saveznoj narodnoj skupštini Jugoslavije. Za vreme robijanja pre rata u Sremskoj Mitrovici, Moša je u zatvoru imao kontakte sa Nazarenima, koji su odbijali da prime oružje. Teško je reći šta je prevagnulo, ali verovatno humanost i nemoć čoveka u gipsu, Janko je 1953. pomilovan i otpušten iz vojske.

Po povratku kući, u Erdevik, Janko se ženi sa Katom Ožvad iz Kisača. Rađaju se deca: Olinka, Danijel, Jakov, Vered, Anat, Ajela, Meir, Šmuel, Viki i Lili, a Janko sve vreme sanja cionistički san. Prvi put u decembru 1971. stiže u Izrael. Obilazi sveta mesta i uz podršku supruge definitivno donosi odluku da se sa porodicom preseli u Izrael.

Nazareni danas bivstvuju u 20 zemalja širom sveta, među kojima se nalazi i Izrael.

Lako je bilo doneti odluku, ali nije bilo lako dobiti izraelsko državljanstvo. Uporni Janko stigao je do kabineta predsednika države, u to vreme predsednik je bio Hajm Hercog. Objasnio je razloge zašto želi da se useli u Izrael i uskoro sa pismom iz kabineta odlazi u policiju, gde su već obavешteni da je predsednik odobrio useljenje.

U toku sledećih deset godina cela Jankova porodica se seli u Izrael. Janko kupuje zemlju u Gan Javne i tu se zidaju kuće za mnogobrojnu porodicu.

Kćerka Vered se 1979. udaje za Hingel Jaheskela i nastanjuje se u Be'er Ya'akov, blizu roditelja.

Janko je vredan čovek, kao i većina Slovaka, i pre nego što je regulisao status državljanina Izraela, zapošljava se kod Kaufera u Holonu, gde se u radionici prave drvene gajbe za voće i povrće.

Posle nekog vremena Janko prelazi u pekaru u Be'er Ja'akovu, gde je radio do penzije 1994. godine. Ni danas Janko nije besposlen. Ima deset košnica, sam vrca med, a u okućnici gaji ekološko voće i povrće, kako se to danas kaže kada se ne koriste nikakve hemikalije. Okružen je decom i unucima, svi stanuju u blizini i zadovoljan osmeh širi se njegovim lice kada unuci posle škole svrate da mu se jave, kao što je bilo i za vreme našeg razgovora.

D'OR, Hrvatska

Židovska općina Zagreb i JDC organizovali su Treću konvenciju članova židovskih općina u kompleksu Terme Tuhelj u Hrvatskoj. DOR je namenjen svim generacijama gde se intenzivno radi na raznolikom programu, prilagođen svim uzrastima koji uključuje obrazovne, kulturne, sportske i zabavne aktivnosti te renomirane govornike.

U organizaciji Teraforminga

PREDAVANJE Dr NA'AME ŠIK NOVOSADSKIM STUDENTIMA

Piše Vladimir Todorović, Novi Sad

Dr Nama Šik, direktor Internet odeljenja u Međunarodnoj školi za studije Holokausta u Jad Vašem i saradnik na Odeljenju za istoriju na Univerzitetu u Tel Avivu, održala je predavanje studentima istorije Univerziteta u Novom Sadu, pod nazivom „Jevrejke u logoru Aušvic Birkenau“, u okviru kog je govorila i o glavnim izazovima u onlajn obrazovanju o Holokaustu.

Ugledna izraelska naučnica predstavila je studentima, između ostalog, i to kako su za život žena u logoru bila karakteristična dva isprepletana iskustva. Prvo kao proizvod strašne stvarnosti u kampu, koje su na isti način delili i muškarci i žene, a bilo je sačinjeno od teških iskustava dehumanizacije i razgradnje identiteta pojedinca, suštine ličnosti.

- Takođe, tu je obuhvaćeno i ono što su donosili strah, hladnoća, mučenja, neizvesnost, bespomoćnost i osećanje sveobuhvatnog nepostojanja.

- Drugo iskustvo imalo je jasne rodne karakteristike i rezultat je ženske psihologije u susretu sa nacističkim pogledom na svet, preko rodno uslovljenih kulturoloških

karakteristika vezanih za načine na koje su žene doživljavale svoj život, sećale se i odnosile prema tim iskustvima – navela je dr Šik.

U okviru predavanja se dr Šik dotakla i najvažnijih izazova onlajn učenja o Holokaustu, o tome kako o toj temi učiti u vremenu u kojem nema preživelih svedoka, kako to učenje učiniti relevantnim za današnje i učenike budućih generacija i kako podučavati o traumama bez traumatizovanja.

Dan ranije, 23. aprila dr Šik je držala predavanje i u Univerzitetnoj biblioteci "Svetozar Marković" u Beogradu, u okviru trećeg seminara „Biblioteke, arhivi i kultura sećenja u savremenoj edukaciji o Holokaustu“ o povratku životu u literaturi o Holokaustu. U Beogradu je polaznicima seminara govorio i dr Akim Jah iz Međunarodne službe traženja iz Bad Arolsen, u Nemačkoj.

Predavanje je priredila organizacija Teraforming iz Novog Sada, u saradnji sa Međunarodnom školom za studije Holokausta Jad Vašem i Centralnom bibliotekom Univerziteta u Novom Sadu.

EVROVIZIJA EURO SONG 2018.

LISABON

Simpatična numera "Igračka" – „Toy“ i unikatni nastup korpulentne pevačice Nete Barzilai izdvojili su Izrael od drugih takmičara još u polufinalu i već tada je bilo jasno da će daleko dogurati. Sa ukupno 529 poena Izrael je ubedljivo osvojio prvo mesto, dok je drugo zauzeo Kipar, a treće Austrija. Ovo je četvrta pobeda Izraela u tradiciji dugoj 63 godine, na kojoj je Izrael učestvovao 41 put. Nakon 20 godina (1998) Neta Barzilai nam je ovog puta osvetlala obraz. I ne samo to, njene prve reči nakon ubedljive pobede, najviše zahvaljujući glasovima publike, gledalaca kraj malih ekrana, „Iduće

godine u Jerusalimu!“, ponukale su premijera Izraela, Bibija Natanjahu, da u čestitici upućenoj pobednici kaže i da je Neta danas najuspešniji ambasador Izraela u svetu.

Uspeh je utoliko veći što su gledaoci širom Evrope dali svoj glas Neti Barzilai i doprineli njenoj ubedljivoj pobedi

Srpski predstavnici Sanja Ilić i grupa "Balkanika" završili su na 19. mestu. sa kompozicijom „Nova deca“ Manifestacija "Israel Calling" polako postaje tradicija, jer se ove godine održala treći put. Delegacija Srbije koju je predstavljala grupa "Sanja Ilić i Balkanika" prvog dana posete Izraelu imala je priliku da upozna drevni grad Jerusalim, zajedno sa oko 30 drugih delegacija koje učestvuju na ovogodišnjem Evrosongu. Kraj dana obeležio je gala prijem na ministarskom nivou, na još jednom upečatljivom mestu - Zedekia pećini.

Slovenija – Lea Sirk, osvojila je 22. mesto sa pesmom „Hvala, ne“

IZRAELSKI USPESI SUBOTIČKIH TAMBURAŠA

Piše Dušan Mihalek

Subotički tamburaški kvartet proistekao je iz orkestra koji već decenijama prednjači u svetu tamburaške muzike. Naprotiv bogatstva zvuka velikog tamburaškog orkestra, kvartet se skoncentrisao na istraživanja kamernog zvuka u ansamblu koji sačinjavaju prim (Ivana Mačković), basprim (Ivan Ivanković Radak), terc-basprim (Ištvan Sakač) i tamburaško čelo (Lucija Ivanković Radaković). Mentor i vođa puta je bio Stipan Jaramazović.

Mada su članovi kvarteta izuzetno mladi (uzrasta od 14-17 godina), oni su većiskusni muzičari koji minimum šest godina uče u subotičkoj muzičkoj školi. Osvojili su već čitav niz priznanja u Srbiji i inostranstvu, a uspjesi su krunisani turnejom po Izraelu. Održali su koncerte 2. maja na konzervatorijumu u Ber-Ševi i 5. maja u rezidencijalnom kvartu Tel-Aviva Savionu, u okviru ciklusa kamernih koncerata „Ervin Šlezinger“.

Plemenit zvuk ovog ansambla oduševio je publiku od prvih tonova Vivaldijevog Proleća. Na programu su bile obrade klasične muzike, dela savremenih kompozitora i

obrade narodne muzike u aranžmanima Stipana Jaramazovića. Rad ansambla inspirisao je i kompozitore Zorana Mulića, Tihomira Ranogajca i Matka Brekala, koji su napisali opuse specijalno za tamburaški kvartet. Ovako šarolik repertoar pružio je uvid u tehničku spremnost i virtuoznost svakog člana kvarteta ponaosob i omogućio im izvanredno koordiniranje. Iskorišćene su prednosti neprekidnog vibrata instrumenta i mogućnosti dinamičkih nijansi u okviru njega. Ansambl koristi i nove mogućnosti, poput picikata i flažoleta. Divna dinamička nijansiranja, smene različitih tembara, dramatski efekti i produhovljena interpretacija – elementi su po kojima će se ovi koncerti još dugo pamtiti.

Koncertima su prisustvovali istaknuti predstavnici izraelskog političkog, ekonomskog i vojnog establišmenta, diplomatskog kora, udruženja preživelih Holokausta, poznati muzičari, kao i članovi Udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije.

IZLOŽBA UMETNIČKIH FOTOGRAFIJA DESANKE FOGEL U MONAKU

Monaco, maj 2018. – Izložba „Le Débarcadère“

Plutajuća pista nazvana Port Herkul, za koju je ovom prilikom vezan brod „Floating art“, čiji prostor je u celini posvećen izložbi umetničkih fotografija Desanke Dese Fogel iz Izraela, privukla je veliku pažnju javnosti Kneževine Monako. I ne samo Monaka, na otvaranju izložbe bilo je prisutno preko 120 gostiju, visokih zvaničnika Kneževine Monako, kao i gostiju iz Italije, Francuske, Belgije i Nemačke.

Naravno, na otvaranje izložbe su pozvani i predstavnici ambasade Izraela iz Pariza, pod čijom se nerezidentnom jurisdikcijom nalazi i Kneževina Monako.

Posebna počast ukazana je izraelskoj umetnici kada je u odvojenoj poseti izložbu posetio Princ Albert II, knez Monaka, u pratnji dvadesetak prijatelja i velikodostojnika Kneževine. Tom prilikom Princ Albert je rekao da je prijatno iznenađen umetničkim viđenjem Monaka iz jednog drugog ugla i pozeleo Desi Fogel dalje uspehe.

Svečanost otvaranja izložbe je uz pratnju Federiko Salerna uveličala svojim nastupom Maja Reljin Davidović, operna pevačica iz Novog Sada sa trenutnim angažmanom u Milanu, u Italiji.

Desanka Desa Fogel rođena je 1980. u Beogradu. Sa roditeljima se 1995. uselila u Izrael, gde je nastavila školovanje. Po završetku muzičke škole u Aškelonu upisuje se na studije za medije i fotografije na akademskom koledžu Sapiro u Sderotu. Po uspešnom završetku studija i odsluženju vojnog roka zapošljava se u El Al security. Ubrzo je posao vodi u Berlin, potom u Rim, a kada je 2011. trebalo da se otvori izraelska Bezbednosna stanica na aerodromu u Beogradu, Desa se ponovo našla u svom rodnom gradu. Dok je čekala otvaranje Stanice Desa se posvećuje umetničkoj fotografiji, kojom se do tada bavila samo toliko koliko joj je posao dopuštao. Na Desinoj prvoj samostalnoj izložbi u Beogradu, ambasador Izraela u Srbiji, Josef Levi, istakao je značaj saradnje dve države, Izraela i Srbije, i kroz ovakav vid kulturne saradnje. Bezbednosna stanica je u Beogradu otvorena 2017. godine, ali Desa je u to vreme već u Italiji, Francuskoj i konačno u Monaku, gde je dobila priliku za prvu veću samostalnu izložbu u inostranstvu. U izjavi za medije mlada Izraelka je rekla:

„Izložba „Le Debarcadere“ je fotografska studija slučaja o Digue Ranier III, Monaku, (luka nazvana po monarhu, ocu Alberta II). Tokom protekle tri godine bila sam

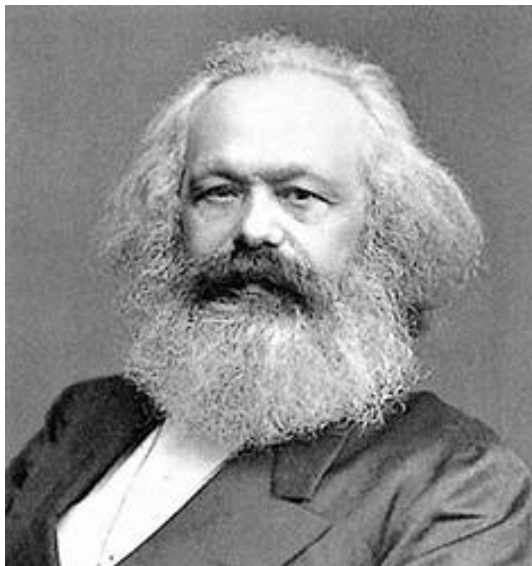
skoncentrisana na fotografisanje mojih omiljenih mesta u Monaku, otvorenom prema svetu, kada pogledate na otvoreno more, a istovremeno zaštićen, kada se okrenete prema Monaku. S obzirom da sam odrasla u Izraelu, uvek sam imala posebnu vezu sa mediteranskim morem. Fotografisanje obale davalo mi je najsnažnija osećanja. Multifunkcionalnost Le Debarcadere je istorijska činjenica, jer je i pre nego što je izgrađen, Monako je još od 1900. godine imao šetalište „la jete“. Nova gradnja je zanimljiva i kao arhitektonski i infrastrukturni komad, ali ništa manje zbog svog društvenog značaja. Radeći na ovom projektu, sve vreme sam se podsećala na put kako je Monako razvijan kao Monakopolis, držeći se uvek određenog poštovanja prema svom kulturnom nasleđu.“

KARL MARKS

Trir, 5. maj 1818 — London, 14. mart 1883

200 GODINA OD ROĐENJA HUMANISTE KOJI JE POKRENUO TOČAK ISTORIJE U (NE)ŽELJENOM PRAVCU ili JOŠ JEDAN DOKAZ DA SU JEVIJEVI KRIVI ZA SVE

Priredio Milan Fogel

„Karl Marks je rođen 5. maja 1818. u Triru, katoličkom gradu, u rajnskoj pokrajini, pruskom carstvu, kao treće dete advokata Hajnriha Marksa i Henriete Presburg. Njegovi preci su već od XVII veka bili rabini u Triru, deda Mordehaj Marks Levi, bio je rabin od 1788. do 1804. Njihovo pravo prezime Halevi prešlo je u Levi a potom od Merc germanizovano u Marx. Brat njegovog oca, Samuel, je sve do smrti 1827. bio rabin. Deda njegove majke, Henriete Presburg, odnosno Presbrok, je takođe bio rabin u Nimegeu. Karlov otac se, u stvari, zvao Heršel, ali je prilikom prelaska u hrišćanstvo (1816. ili 1817.?) to ime germanizovano u Hajnrih. Karlov otac, Heršel Marks, bio je prvi u porodici koji je dobio sekularno obrazovanje. Da bi izbegao antisemitizam on se opredelio za luteranstvo koje je u katoličkom Triru bilo u manjini.

Za Heršela je pripajanje Porajnja Pruskoj značilo profesionalnu katastrofu jer prema Proglasu pruskog cara Fridriha Vilhelma III od 11. mart 1812, koji je regulisao prava Jevreja, zabranio im je da obavljaju određena zanimanja, naročito advokaturu. Karl, njegova braća i sestre kršteni su 26. avgusta 1824. u evanđelističkoj crkvi u Triru. Luteran Hajnrih Marks hteo je svojoj deci da pruži takvo vaspitanje i obrazovanje da njegova porodica bude jednaka sa drugim i ona nisu imala jevrejsko vaspitanje. Hajnrih je 1. oktobra kupio kuću za svoju mnogobrojnu porodicu od osmoro dece: Sofija (1816), Karl (1818.), Herman (1819), Henrieta (1820), Lujza (1821), Emilija (1822), Karolina (1824) i Eduard (1826). Do svoje dvanaeste godine Karl je išao u luteransku osnovnu školu.“

Znači, ipak je tačno da su Jevreji krivi za sve, pa i onda kada se odreknu vere, bez obzira da li čine, ili pokušavaju da čine, dobro za veći deo čovečanstva.

Ko određuje šta je za narod, za čoveka dobro? Nažalost, onaj ko ima najviše koristi od naroda. „Ako meni bude dobro biće i vama! Da bi vama bilo dobro, dozvolite da bude prvo dobro meni, a onda ćete i vi doći na red, jednog dana, a možda i ranije.“ Time se Karl Marks nije slagao, kao ni sa mnogim drugim postulatima kapitalizma.

Za dobrobit svih, privatna inicijativa je na prvom mestu, sve do momenta kada država mora da se umeša da spase privatni kapital. Da li je i to u korist naroda? Ko plaća to „spasavanje“? Narod, ko bi drugi! Kroz poreski sistem, bankarske mahinacije, pa neko mora to da plati!

Jedan od mehanizama da se narod ne buni protiv socijalne nepravde, od kada je veka i sveta, jeste religija.

Mala digresija. Zašto je hrišćanstvo prihvaćeno u Rimu, a potom širom sveta? U Rimskom carstvu su postojali bogovi za sve i svašta, a onda je odjednom prihvaćen jevrejski monoteizam, jedan Bog. Iz hrišćanskog učenja prihvaćen je postulat: „Trpi na ovom svetu, a biće ti bolje na onom“ (parafraza). Šta će bolje za rimske vladare koji su uživali u plodovima robovskog rada. Nemojte

da se bunite, radite, poštujujte vlast, a jednog dana, kada vas više ne bude, uživaćete na nekom drugom svetu.

„Religija je uzdah uciviljena bića, duša sveta, bez srca, kao i duh prilika bez duha. Ona je opijum za narod“, kaže Marks.

Pored religije, nacije, ili pravilnije reći nacionalizam, ako dozvolimo sebi da tumačimo Marksa, takođe je pošast namenjena širokim radnim masama. Naime, nacionalisti ograđuju svoj zabran, tu vam je mesto, a oni će do maksimuma iskoristiti robovsku radnu snagu, jer ste kao

robovi okovani lažnim patriotizmom, ne vašom krivnjom, uz probuđeni osećaj nacionalizma, kao da ste do juče bili neka druga nacija, a oni vas vraćaju na pravi put, a to je put eksploatacije, ne njih, vas, s tim da treba da budete zadovoljni što još uvek vi i vaše porodice niste umrli od gladi.

Naravno, nije isto na svakoj tački zemaljske kugle. Uzmimo za primer Izrael. Kada je 1948. stvarana moderna država Izrael, sa svim traumama Holokausta, socijalni momenat, pored odbrane države, bio je na prvom mestu. Da li su kibuci proglašavani komunizmom, socijalizmom, sasvim je svejedno. Održali su kolektivni duh, zajedništvo, državu jevrejskog naroda. To je ono što ne smemo da dozvolimo sebi, razjedinjenost. Jedinstvo je danas naš najveći problem. Ne da li imamo dovoljno da preživimo, mislim na hranu, imamo i previše, možemo da hranimo i druge, ali hajde da stavimo znak jednakosti između religije i ideologije u korist zajedničkih interesa, a onda da vidimo kako ćemo dalje. Naravno, onda ćemo shvatiti da svet ne zavisi samo od nas. Postoje takozvani globalni interesi, interesi krupnog kapitala, kao preduslov daljeg razvoja. Da nema njih, liberalnog kapitalizma, multinacionalnih kompanija, koje nam diktiraju šta treba da radimo u našu korist, ne njihovu, Bože moj, oni već imaju dovoljno, ali na kraju ispada da njima nikad nije dosta. Ako je nama dosta, neka bude i njima.

Slično je bilo i u Jugoslaviji, bez obzira na različite termine kako se narodu objašnjavala ideologija. Onog momenta, kada eksploatacija nije zadovoljavala interese manjine, želeli su još više, kao da će u grob poneti materijalna bogatstva, uništili su Jugoslaviju, osiromašili narod, upropastili zdravstvo, obrazovanje sveli na puki manuelni rad, sve vreme tvrdeći kako je narodu bolje i kako će biti još bolje, samo da se malo strpe da oni završe pljačku koju su započeli raspadom Jugoslavije.

Da ne bude da se zalažemo za povratak komunizma, koji nikada nije zaživeo do kraja, da se jasno izjasnimo da je reč o socijalnom društvu, socijalnoj pravdi, u korist većine stanovništva, čemu teži izraelsko društvo. I tu ćemo staviti tačku. Nije laka borba za socijalnu pravdu, ali tu je Marks, od koga možemo još šta da naučimo.

Matične knjige rođenih rabinata u Novom Sadu (1851-1930)

Piše Radovan Sremac, Šid (Srbija)

Novosadski rabinat ima sačuvane matične knjige od zavođenja 1851. godine pa do danas. Matice se čuvaju u Jevrejskoj opštini Novi Sad. Ovde ćemo analizirati period do 1930. godine.

Matične knjige su vođene na mađarskoj jeziku, sa retkim upisima na hebrejskom jeziku. Upisi na srpskom jeziku javljaju se tek od oko 1920. godine. Tokom prvih decenija 20. veka, ime deteta je redovno pisano i na hebrejskom jeziku.

U matične knjige su upisivane kako porodice iz Novog Sada tako i iz mesta koja su pripadala toj opštini ali i iz udaljenih mesta. U maticu rođenih u periodu 1851-1930. godine ukupno je registrovano 2827 rođenja od čega u Novom Sadu 2031. Slede mesta: Temerin 71; Zmajev 34; Futog 32; Kisač 24; Rumenka 23; Gložan 19; Bački Petrovac 15; Begeč 13; Kač 9; Bački Jarak 8; Titel 7; Bačko Dobro Polje i Petrovaradin po 6; Šajkaš 4; Đurđevo i Ravno Selo 3; Beograd, Kovilj, Kruščić, Kulpin, Mošorin po 2; Ada, Apatin, Beočin, Bođani, Čelarevo, Despotovo, Gajdobra, Inđija, Irig, Kovilj, Ruma, Stara Moravica, Stara Pazova, Šabac, Zagreb po 1 rođenja. U matice su upisana i rođenja dece iz mesta Bonyhad, Budapest, Hayeshaus, Kakova, Mso-Kabol, Myzidia, New York, Ragusatz itd. Kod 483 upisa nije navedeno mesto stanovanja roditelja dece.

Počevši od 1884. godine, u matice su upisivana mesta rođenja za oba roditelja, što predstavlja izuzetan podatak za poreklo porodica. Najveći deo porodica potiče iz regiona Bačke, zatim sa prostora današnje Mađarske gde se po broju porodica izdvajaju budimpešta i Segedin, dosta manje je navedeno iz Srema i sa prostora današnje Hrvatske.

Broj rođene dece po godinama dosta varira, i kreće se od 25 do 80.

Kada su u pitanju novosadske porodice, najveći broj registrovanih rođenja ima porodica Kohn – 73, zatim slede Böhm sa 35 rođenja, Deutsch 35, Löwy 34, Fischer 31, Berger 22, Bonda (Bondy) 22, Horovitz 22, Hirsch 21, Hoffmann 20, Klein 20 i Messer 20. Ostale porodice imaju manje od 20 registrovanih rođenja.

U maticama rođenih u periodu 1851-1930. godine u Novom Sadu se pominje 482 prezimena.

SAUDIJSKA ARABIJA PRE ISLAMA BILA JE JEVREJSKA KRALJEVINA

Piše Milan Fogel

Krajem prošle godine načelnik Generalštaba Izraelskih odbrambenih snaga, Gadi Eisenkot, dao je intervju, bez presedana, sajtu *Saudijske vesti*. Između ostalog Eisenkot je rekao da je arapsko proleće u Saudijskoj Arabiji znatno privuklo dve države zbog zajedničkih interesa, ili zajedničkih neprijatelja, Hezbolaha, Irana i Islamske države (ISIS). Saudijsku Arabiju, zapravo, strah od svojih neprijatelja približava Izraelu, ali su ipak ograničeni u svojoj sposobnosti da upravljaju tim saradnjama, barem javno, sve dok palestinski problem ostaje nerešen.

Vlada Saudijske Arabije promovira ogromne projekte koji uključuju infrastrukturu, zelenu energiju, sajber i tako dalje, koje sprovode strane kompanije, ali oni još uvek ne dozvoljavaju upotrebu izraelskih komponenti ili radnika u ovim projektima – no, ako se situacija promeni, izraelska ekonomija može imati koristi izraženu u milijardama dolara.

U svakom slučaju, rekao je Eisenkot, mislim da je greška da se Izraelska javnost upućuje - implicitno ili direktno - na prirodu svojih odnosa sa Saudijskom Arabijom. Izjave, kao što su odnosi Izraela sa zemljama sa kojima nema zaključen mir, su bez presedana, izuzetno su problematične, jer guraju Saudijsku Arabiju u stranu, u smislu arapskog sveta (općenito), i ugrožava saradnju kao takvu.

Šta bi još mogli da kažemo u prilog poboljšanju odnosa dve zemlje?

Možda nas istorijske činjenice o prisustvu Jevreja, ili bar judaizma na prostorima današnje Saudijske Arabije, upućuju da imamo više dodirnih tačaka za saradnju. Neko će reći istorija se ponavlja, svakako ne, ali veze sa Arapima sežu u daleku prošlost.

Naime, istraživači iz francusko-saudijske ekspedicije, koji su proučavali stelske natpise u južnoj Saudijskoj Arabiji, objavili su 2014. godine da su otkrili šta bi mogao biti najstariji tekst napisan na arapskom pismu. Ali, oni su to učinili veoma tiho, možda zato što je kontekst tekstova nešto neugodno za one koji ne bi želeli da se vide bilo kakve veze sa Jevrejima, a kasnije hrišćanima.

U stvari, otkrivanje najstarijeg poznatog pre Islamsko-arapskog pisma u Saudijskoj Arabiji, koji potiče od oko 470 godina pre nove ere, očigledno je prouzrokovao neprijatnosti, s obzirom na njen jevrejski i hrišćanski kontekst. Sigurno ste zapazili da je reč o pet vekova pre nastanka hrišćanstva, ali to je samo još jedan dokaz o uticaju judaizma na hrišćanske postulate, koji se ipak prilično razlikuju od judaizma. Naravno, najočigledniji dokaz čudne simbioze dve vere jeste Biblija, koja sadrži i Stari (Tora) i Novi zavet.

S druge strane, otkriće je bilo senzacionalno, jer do tada otkriveni najstariji drevni natpisi, koristeći ovu predislamsku fazu arapskog pisma, datiraju najmanje pola veka kasnije i svi su pronađeni u Siriji, što je sugerisalo da se razvio alfabet, kojim je pisan Koran, daleko od mesta rođenja Islama i njenog proroka Muhameda.

Šta je to što smeta da se u Saudiji više govori o ovom važnom otkriću?

Pre svega, na stelama se nepogrešivo vidi veliki hrišćanski krst, koji ukrašava vrh ovog natpisa. Isti krst se sistematski pojavljuje na drugoj sličnoj steli, koja se više ili manje odnosi na isti period.

Rani hrišćani u gradu Najran su proganjani od strane Himarijaca, što je dovelo do nekih spekulacija da Himarajci nisu mogli biti istinski Jevreji.

Međutim, možda je došlo do dodatne zabune kada se shvati da ovi tekstovi nisu samo nasleđe nekadašnje hrišćanske zajednice, već su takođe povezani s pričom o drevnom jevrejskom carstvu koje je nekada vladalo većinom onoga što je danas Jemen i Saudijska Arabija.

Dok Kuran, a kasnije i muslimanska tradicija ne govore o prisustvu jevrejskih i hrišćanskih zajednica na poluostrvu u danima Muhameda, opšta slika koja je oslikana za predislamsku Arabiju jeste kaos i anarhija. Opisuje se da je regionom dominirao jahiliah - neznanje - bezakonje, nepismenost i varvarski paganski kultovi. Slaba predstavljenost predislamske Arabije bila je manje tačan opis nego književna metafora, koja je imala za cilj da naglašava jedinstvenu i prosvetljujuću moć Muhamedove poruke.

Preispitivanje radova muslimanskih i hrišćanskih hroničara poslednjih godina, kao i onih koje se nalaze u Saudijskoj Arabiji, daju mnogo detaljniju sliku, vodeći naučnike da ponovo otkriju bogatu i složenu istoriju regiona pre porasta islama.

Jedna od ključnih, ali često zaboravljenih činjenica, jeste da je u Arabiji u to vreme bilo kraljevstvo Himjar.

Osnovano oko II vijeka, do IV vijeka postalo je regionalna vlast. Sa sedištem u današnjem Jemenu, Himjar je osvojio susedne države, uključujući i davno kraljevstvo Šebe (čija se legendarna kraljica Saba, prema biblijskim izvorima, Stari zavet, sastaje sa Solomonom).

U nedavnom tekstu pod naslovom „Kakav je jevreizam (Judaizam) u Arabiji?“ Hristijan Robin, francuski epigraf i istoričar, koji takođe vodi ekspediciju u Bir Hima, kaže da se većina naučnika slaže da su oko 380. godine nove ere elite kraljevstva Himjara pretvorile pagansku veru u neku vrstu judaizma.

Postoji jedna istorijska legenda o širenju judaizma po Himjaru. Ona ide ovako, negde oko 500 godine, kralj Himjara, *Abu-Kariba Asad*, pokrenuo je ofanzivu na severnu Arabiju, želevši tako da suzbije vizantijski uticaj. Njegova vojska dospela je do *Jatriba*, i zauzela ga bez otpora, potom su krenuli dalje na sever ostavljajući kraljevog sina kao upravitelja. Međutim, tek što su malo odmakli, do njih je dospela vest da su stanovnici Jatriba ubili Abu-Karibovog sina. Zbog toga je očajni Abu-Karib okrenuo vojsku nazad na grad, želevši da osveti svog sina. Posekao je sve palme oko grada (od tog su meštani Jatriba živeli) i postavio dugotrajnu opsadu grada. Jevreji Jatriba borili su se rame uz rame sa svojim paganskim sumeštanima da obrane svoj grad. Tokom duge opsade Abu-Karib je teško oboleo. Dva jevrejska sveštenika, *Kaab* i *Assad*, dočuli su za nesreću svojih neprijatelja, otišli su u logor kralja Abu-Kariba i uz svoje medicinsko znanje uspeali da ga izleče, a usput su ga zamolili da prekine opsadu i ponudili mu mir. Apel ove dvojice mudraca urodio je plodom, - priča nadalje govori da je Abu-Karib zaista prekinuo opsadu, ali i to da je nakon toga prihvatio judaizam zajedno sa celom svojom vojskom. Na njegovo insistiranje, ta dva mudraca krenula su s njime u Himjar, da prošire judaizam. Kralj je zahtevao od svojih podanika da prihvate judaizam, što su mnogi i učinili. Ali to nije teklo bez otpora, mnogi ipak to nisu prihvatili, tako da je ipak polovina ostala paganska.

Himjariski vladari su možda u judaizmu videli potencijalnu sjedinjujuću silu za svoju novu, kulturološko raznoliku imperiju, i identitet koji je pokrenuo otpor protiv vizantijskih i etiopskih hrišćana, kao i zoroastrinskog carstva Perzije.

Nejasno je koliko se stanovništva konvertovalo, ali ono što je sigurno jeste da je u prestonici Himarit Zafar (južno od Sane) upućivanje na paganske bogove u velikoj meri nestalo iz kraljevskih natpisa i tekstova u javnim zgradama i zamenjene su spisima koji se odnose na jedno božanstvo.

Koristeći uglavnom lokalni Sabejski jezik (i u nekim retkim slučajevima hebrejski), ovaj bog se alternativno opisuje kao Rahman - milostivi - Gospodar nebesa i zemlje, Bog Izraela i Gospodar Jevreja. Molitve se pozivaju na blagoslov naroda Izraela i ta pozivanja često se završavaju sa šalom i amen.

U sledećem veku, Hirmijarsko kraljevstvo je proširilo svoj uticaj u centralnu Arabiju, područje Perzijskog zaliva i Hijaz (područje Meke i Medine), što je potvrđeno kraljevskim natpisima njegovih kraljeva koji su pronađeni ne samo u Bir Hima, severno od Jemena, ali i blizu današnjeg saudijske prestonice Rijada.

Posle smrti Abu Kariba, prema nekim istoričarima je verovatno ubijen, počeli su izraziti unutrašnji sukobi i ratovi. Ekonomska moć Hirmaja je opadala i zbog Nabatejaca, saveza arapskih nomadskih plemena iz severo-zapadne Arabije, koji su sve više kontrolisali trgovačke puteve. Vek kasnije na ovim prostorima se pojavljuje Muhamed, ali sad je to već druga priča.

Novija istorija nam je manje više poznata. U Jemenu, u srcu Himajaraca, jevrejska zajednica vekovima je preživela progone, sve do 1949-1950, kada su skoro svi preostali članovi - oko 50.000 - u Operaciji Čarobni Tepih bili prebačeni u Izrael. Iako održavaju neke jedinstvene rituale i tradicije, koji su ih izdvojili od Aškenaza i Sefarda, niko ne sumnja da su oni, poslednji, jevrejski potomci izgubljenog kraljevstva Himjar.

I šta sad?

Lepo je znati nešto iz istorije, ali sad nam je potrebno znanje kako da sačuvamo mir na ovim prostorima, kao osnovni preduslov za sveukupni napredak.

Hava Pinhas-Koen

Hava Pinhas-Koen je pesnik, predavač književnosti i umetnosti i glavni urednik časopisa „Dimui“: časopis za književnost, umetnost i jevrejsku kulturu.

Godine 2007. osnovala je i umetnički je direktor "Kisufim" - Jerusalimska konferencija jevrejskih pisaca. Tri uspešne konferencije - 2007, 2009. i 2013. godini - donelo je Havi posebno priznanje.

Godine 1989. Hava Pinhas Koen osnovala je i glavni je urednik „Dimui“: časopis za književnost, umetnost i jevrejsku kulturu. Ovaj interdisciplinarni časopis istražuje jevrejsku kulturu i veze između jevrejskog i izraelskog sveta i unutrašnje dijaloge i njen odraz u lokalnoj književnosti, poeziji i umetnosti.

Njen interes u interkulturalnom dijalogu doveo je do toga da bude urednik antologije hebrejske savremene poezije na bugarskom (biće objavljena uskoro) i turskom jeziku (već objavljena). Hava je objavila antologiju slovenske poezije na hebrejskom kao ko-urednica sa Barbarom Pogačnik.

Hava Pinhas Koen objavila je 12 knjiga poezije. Njene pesme su prevedene i pojavljivale su se u raznim antologijama na engleskom, francuskom,

srpskom/hrvatskom, holandskom, grčkom, bugarskom, kineskom i španskom jeziku. Godine 2009. zbirka njenih pesama prevedena je na holandski jezik i objavljena je u Amsterdamu. Engleska zbirka pesama prevedena je od Sharon Green (Toronto) i biće objavljena ove godine u SAD.

Hava Pinhas-Koen trenutno završava doktorat na temu: prelazak iz memorije u fikciju. Jevrejski pisci posle Holokausta.

U ovom broju Književnog dodatka objavljujemo tekst Have Pinhas Koen o impresijama iz Beograd (izvod) pod naslovom „Beograd prelep grad i o Danijeli koja je potpisala ugovor sa Bogom“ Priredio i preveo sa hebrejskog Milan Fogel.

Vratila sam se ponovo na Balkan, u Beograd. Dani Elula i velika vrućina su neizdrživi u Izraelu, ali i u gradu koji leži između dve reke, Dunava i Save, između Otomanskog i Austro-Ugarskog carstva. Evropska unutrašnja granica. I granice unutar jevrejskog sveta, između Sefarda i Aškenaza. Ali to više nije relevantno. Za desetodnevno osobno putovanje stavila sam u svoju torbu malu knjigu od 60 strana Alana Elkana, italijanskog jevrejskog pisca. Pisac Aharon Apelfeld piše: "Alan Elkan je asimilirani Jevrejin u punom smislu te rieči, ali istovremeno ima vezu sa Judaizmom, a ta povezanost proizlazi iz iskustva iz detinjstva koje se dogodilo na Jom Kipur. Jom Kipur nije opisan u njegovoj knjizi sa nepoznatim detaljima, ali njegov dugotrajni uticaj povezuje Elkana sa rodom i precima, što ga čini paradoksalnim Jevrejinom koji štiti Jevrejstvo (Judaizam)". Paradoks opisan od strane Apfelda i Elkanov akcenat je ono što je pratilo moje putovanje između meseca Elula i Tišreja.

Novi Beograd, Danijela i Saša

Na stolu u Danijelinoj i Sašinoj maloj kuhinji na Novom Beogradu, gradu stambenih i trgovačkih centara na obali reke, nalaze se slike, koje je Saša izvadio iz crne kutije, prekrivene izvezenim stolnjakom, koja služi kao sto za kafu. Shvatila sam da se u srcu dnevne sobe, zamaskiranom salonskom stolu, krije porodični arhiv, koji je takođe mali arhiv jevrejskog naroda. A možda još preciznije, u svakoj jevrejskoj kući nalazi se skrivena arhiva u centru salona ili spavaćoj sobi, čekajući objavu o jevrejskoj porodici, a svaka porodica, kao ova, je kao kap u moru, koja skriva objavu na kolektivno sećanje jedne lične sudbine.

Danijela je moja prijateljica od 1976. kada sam prvi put boravila u letnjem kampu za jevrejsku omladinu u Pirovcu, u Jugoslaviji tada, danas u Republici Hrvatskoj. Ona je kćerka rabina Cadika Danona, koji je bio partizan i borac i postao rabin jugoslovenske jevrejske zajednice. Danas Danijela radi u istoj prostoriji jevrejske zajednice u ulici Kralja Petra 71, Beograd, u kojoj je radio njen otac do svoje smrti, a iza pisaćeg stola na kome ona piše je njegov portret u blistavom ruhu sefardskog rabina. Danijela je druga u hijerarhiji jevrejske zajednice, generalni sekretar(ica) jevrejske zajednice u Srbiji (SJOS), a to je dovoljno da se stekne utisak skrivenih unutrašnjih protivrečnosti koji se odvijaju unutar nje: Ona je vrlo mršava, svoju divlju sivu kosu omotala je oko glave poput aure. Seda kosa, koju ruka frizera nije dodirnula dvadeset godina. Nakon desetine godina, venčanje Ivana i Liore bilo je prvo ispod Hupa u sinagogi. (Danijela je majka je Ivana i baka Natana i Hane.)

Danijela je pesnik i diplomirala je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Ona je sa engleskog prevela četiri knjige o Rabinu Riskinu koje je napisao Arije Kaplan i jednu o Majmonidesu (Rambam). To je žena koja ne bere cveće i ne grli drveće iz zahvalnosti prema lepoti sveta. Pitanje koje me zaokuplja sve vreme, kako se desilo da se lepa Danijela, krhka, poeta, već godinama nalazi u srcu birokratije Holokausta, zarobljena između preživelih i druge generacije.

Sada, kada je zakon prisilio državu da vrati imovinu preživelim Holokausta, Danijela Danon je odgovorna za prošlost i budućnost She'eritha Hapleitaha. Učestvovala je u raznim studijama i istraživanjima sudbina pojedinaca iz jevrejskih zajednica bivše Jugoslavije kao i same jevrejske zajednice. Poslednjih godina ona se uglavnom bavi utvrđivanjem prava preživelih Holokausta na nemačku penziju koja im pripada. (Postoji, naravno, opozicija koja zahteva da taj veliki novac ne ide pojedincima, nego jevrejskoj zajednici, na kolektivan način, bez nadzora – bez mešanja u njeno upravljanje - raspolaganje). Svako ko dođe kod Danijele ispriča priču o njegovom preživljavanju, donese dokumenta, a ona posreduje i šalje predmet na odgovarajuću adresu na rešavanje. To je u njenoj nadležnosti da se podnesu zahtevi koji će obezbediti da preživeli dobiju ono što im pripada. Prošlost prodire u sadašnjost koju oblikuje. I rekla sam, kada ćeš napisati knjigu priča koje si ovde čula. Kada ćeš podeliti sa nama ovdašnje priče? Pogledala me je duboko u oči i rekla „Kada završim svoj posao“.

„Ja sam birokrata, ti to razumeš, ja sam birokrata“, a oko njenih očiju bili su podočnjaci od nespavanja. „Od unutrašnje bure koju ne razumeš. Ali ja sam napravila sporazum sa Bogom“, rekla je, a munja je sevnula iz njenog oka. „I u međuvremenu to funkcioniše“. Njeno dugačko lice i njene braon oči su plamtele, njena tanka koža i bore su se prerano pojavile na njenom čelu iznad očiju koje su plamtele. Izgledalo je da njeno lice i telo neće izdržati pritisak priča koje od preživelih čuje oči u oči, u nadi da će im doneti spas na kraju njihovog života.

„Kakav je vaš dogovor?“, pitala sam je.

„Ja ću raditi moj posao, a *Ti* me nemoj razočarati! Dozvoli mi da dostojanstveno zastupam i uspem za one za koje sam poslata“ I dodaje: „Do danas na sve zahteve za koje su dobili odgovor bili su pozitivni, što će reći *On* se drži našeg dogovora“, kaže ona, smešeći se iz dubine duše. Strepnja da možda neće ispuniti očekivanja starijih žrtava Holokausta prati moju posetu. Kod kuće imam majku koja je preživela Holokausti koja je poreklom sa ovih prostora i svaki put kada se nađem pred predstavnicima institucija i molim za ono što joj pripada, očekujem neuspeh što se uglavnom događa. Plaćali smo razne advokate, posrednike, koji su uzimali deset posto penzije ili isplate. Danijela ne dobija ni tip ni poklon, ona je tamo zbog njih. Dani Tišreja, u zgradi zajednice se pune poklon paketi, hrana za siromašne, starije iz zajednice.

U svojoj knjizi Alen Elkan piše: „Koje je značenje Jom Kipura za mene? Značenje da se osećam Jevrejinom. I šta to znači osećati se Jevrejinom? Da budem ono što jesam.“

Imre Kertes piše u svojoj knjizi „Kadiš za nerođeno dete“ da je kao dete shvatio da biti Jevrejin znači osećati se krivim. Elkan u nastavku piše da Jevrejin znači stajati na straži, učiniti sve što je moguće da se stvori osnova sigurnosti za sebe i druge.

Izlazim i zgrade jevrejske zajednice na šetalište u Knez Mihajlovoj, svaki korak donosi dodir sa lišćem koje opada, suvo zlato leti ulicama. Promenljivo vreme od nesnosne vrućine i kiše koja je padala celu noć u hladno, maglovito jutro iznad reke. Oštre promene a ja sam zaokupljena mojom garderobom. Kao da je cela stvar u tome da li ću uspeti da se prilagodim promenama vremena evropske jeseni.

Saša je bio novinar a sada je urednik časopisa jevrejske zajednice. Njegova majka je preživela Holokaust i potiče iz porodice Anaf i Altarac, on je srpski Jevrejin i kada je otvoren kovčežić sa slikama i dokumentima, otvorila se priča u kojoj se pojavljuju imena ujaka i dede i bake, otkrivaju se skriveni koreni, kao lukovica koja čeka prve kapi kiše da se probudi. Polako, polako među slikama upoznajem njegovu porodicu, njegovu majku koja je uspela da preživi, njene crne, krupne oči, crnu kosu, izgled prave sefardske Jevrejke. Takođe sam upoznala njenu braću, brata Josefa, koji je obučen u šiveno odelo sa rukama u džepovima, sa kravatom, sa razdeljkom na kosi, na ulazu pred gvozdenom kapijom, kako se smeši mladalačkim osmehom prema kameri. To je brat koji je uhvaćen i streljan na ivici jame.

Filip David, neobuzdani revolucionar

Skrivena u kafiću, u dimu cigareta, što je ovde i u zatvorenom prostoru zakonski dozvoljeno, vratila sam se na razgovor koji sam vodila sa Filipom Davidom, voljenim piscem, čijih je nekoliko knjiga prevela (na hebrejski) Dina Katan, kao i poslednju "Kuća sećanja i zaborava", a koju je izdao Carmel, koja mi se uvukla pod kožu i ne da mi mira. Ova knjiga, čita mene i moje strahove.

Ova knjiga nema milosrđa i on zna da je sve dvostruko, tako da njegov junak, Albert, koji je tragično, nasilno za vreme vožnje vozom, odvojen od roditelja i mlađeg brata, čak i u New Yorku, ostaje dvostruko viđenje: "Turističko putovanje postalo je noćna mora. U stočnom vagonu" (str. 122). Za poslednjih deset godina sreli smo se nekoliko puta. Prvi put je bio 2007. godine, na prvoj konferenciji "Kisufim", bio je jedan od pozvanih i bio je iznenađenje za autore zapadne Evrope.

U završnom razgovoru, Filip David ustaje i na svoj poseban način, nezavisan, opozicionarski, uputio je apel za uspostavljanje međunarodne organizacije jevrejskih pisaca, pod pretpostavkom da bismo na taj način mogli izraziti solidarnost i boriti se u istim ratovima na različitim jezicima.

Njegove su reči dočekane aplauzom, ali ništa nije učinjeno u tom smeru. Poziv se još uvek čuje, a mi smo ovde na trećoj ili četvrtoj konferenciji.

Njegove plave oči su još uvek bistre, a beli plamen sa osmehom izlazi iz njih.

Sreli smo se u zgradi jevrejske zajednice u Beogradu u konferencijskoj dvorani, koja je imala slavne dane. Nakon što sam mu spremila šolju čaja, seo je za veliki sto preko puta mene, a iza njega slika mladog Danila Kiša, kako se osmehuje sa upaljenom cigaretom među prstima. I pre nego što sam počela sa pitanjem ili objašnjenjem zašto sam ovde, već je bio duboko u njegovom monologu i njegovoj zabrinutosti za ono što se događa u svetu koji nas okružuje, a

okolni svet su krugovi, prvi Beograd, zatim Srbija, a zatim bivši jugoslovenski i jevrejski svet posle njega.

On objašnjava da je isti jezik koji se govori u Hrvatskoj, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, srpski i hrvatski, a samo nacionalizam stavlja ljudima u njihove umove i razdvajaju ih i u jeziku.

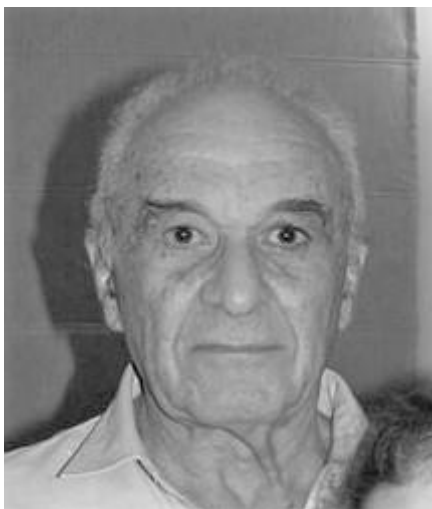
Od tog trenutka, "nacionalizam" je središnji motiv u razgovoru. On je majka svega zla. Nacionalizam menja istorijski narativ. Nacionalizam dolazi iz emocija koje odbacuju istorijske činjenice. Kaže, kuckajući ukrućenim prstom po stolu.

Dan kada sam napisala članak bio je dan kada je austrijski kancelar izabran za čelnika desničarske nacionalističke stranke. Filip David bavi se književnim političkim monologom u kojem artikulira stvarnost koju vidi. "Problem je uvek prošlost", kaže Filip David, "Nova generacija pokušava promeniti prošlost, napraviti reviziju ... Odjednom Jevreji nisu žrtve, sami su krivi za svoju tragediju?! Ljudi ne znaju činjenice, ne znaju da je 1941. iz Topovskih šupa odvedeno u smrt oko 5,000 Jevreja, a potom iz logora bivšeg Međunarodnog sajma, koji se nalazio pored reke Save, preko 7.000 Jevreja, na putu od logora do Jajinaca, je većinom ubijeno u kamionu gasnoj komori, nazvanoj „dušegupka“. I David nastavlja bez pauze: „Partizanska borba protiv okupatora je skoro zaboravljena. Neki kažu da su partizani bili pod kontrolom Jevreja...“

Pred kraj boravka, ujutro, kada sam u kuhinji u pola sedam pila čaj, kafa i cigarete za njih, kroz prozor i preko terase videli su se jesenji oblaci koji su obećavali kišu, a Danijela je izgledala kao da nije spavala tu noć. Pitala sam je: „Šta se desilo?“

„Bojim se da neću uspeti da podnesem zahtev za nekoliko starih ljudi, njihove priče zvuče verodostojno, znam njihov put, datume u kojima su prošli ratne godine, sve je pouzdano. Znam ko je stradao, a ko je preživio, ali oni nemaju dokument ili dva. Plašim se da njihovi zahtevi neće biti usvojeni. Komisija Claims konferencije ne zna sve, oni su teška birokratija. Stranac to ne razume. A ja sam možda uspela da razumem zahvaljujući ili zbog moje majke, koja je preživela Holokaust sa drugog dela Balkana, iz Bugarske, gde su Jevreji spaseni u poslednjem momentu. Možda zahvaljujući knjigama Danila Kiša, Davida Albaharija i Filipa Davida i drugim dobrim ljudima. Možda zbog istorije i velikih reči kao: Holokaust, komunizam, fašizam, logori, racija, Sajmište, Banjica, Monopol. Zaista, to je samo pokriće, da se svi obuku isto, da izgledaju jednako. Samo priča pojedinca dolazi do izražaja u književnosti ili pojedinačnim likovima, kao što Danijela preuzima odgovornost za prošlost za dobro ljudi, samo za pojedinca, njegove posebnosti u haosu istorije, postoji mogućnost pamćenja u budućnosti.

Obljesci sjećanja (a ponekad i misli) iz djetinjstva

Piše Dan Sternberg

1) Sutra ćete krepiti...

Osijek; dvije, tri zadnje godine prije rata, okupacije i NDH...

Svakog jutra oko deset do osam, izlazimo nas 4-5 židovske djece, iz "otmjjenijih" domova u Krezminoj i Zagrebačkoj ulici i žurimo se u našu skolu, Židovsku pučku u Radićevoj 13. U isto

vrijeme prolaze tamo uvijek jedno 10-12 "nežidovske" djece (oni vjerojatno dolaze iz Donjeg Grada), na putu u svoju školu, a nekada dapače dodju i prije, i "čekaju" na nas. Rijetko – možda samo za njihovim blagdana – nema problema; inače uvijek su tu batine, šamari, pljuvanje, psovke, kletve, provale u naše torbe i "slobodno" uzimanje iz njih, ili njih same; oni su jači, brojniji i gazde u ovom gradu, a mi, stalno uplašeni, pa stoga i već po naravi plašljivi Židovčići – koji znaju da je najpoželjnije kidnuti što brže, nestati...

Bol šamara i batina prolazi već sutradan, torbe i ono što je u njima, tata ili mama će kupiti nove, pljuvačka će se sasušiti, ali pjesmica koja je to sve pratila, još uvijek mi zuji u ušima... "Ćifuti, repati, sutra ćete krepati, teško onoj lopati, koja će vas kopati..."

Daniel Goldhagen u svojem monumentalnom, "Hitlerovi voljni izvršioци", zastupa tezu da Njemci kao narod, nisu bili nemoralni a niti amoralni, kada su toliko voljno i uglavno s oduševljenjem učestvovali u Holokaustu – ili barem – osim vrlo malo njih – šutke to posmatrali, bez ikakve bune i protesta (kojih je bilo u ne malo drugih pitanja, kao eutanazija mentalnih bolesnika, verbalni napadi nacista na Crkve, itd.). Goldhagen to objašnjava time, da je srednjovjekovni krscanski antisemitizam u njemackim zemljama uvijek bio vrlo jak, a taj se početkom emancipacije u18-stom stoljeću, sve više pretvara u biološko-rasistični eliminatorni antisemitizam, i to u mješavini s onim starim kršćansko-mitološkim pojmovima, koji znaše: demonizacija Židova, kojoj je jedini lijek, odstranjenje, fiziška eliminacija...

Goldhagen zaključuje: nakon toliko stoljeća prakrike i indoktrinacije antisemitizma, od kojih skoro 200 godina taj zaprima i rasistično-eliminatorne forme, običnom, pa i "poštenom" Njemcu to postaje integralni i naravni dio njegovog kulturnog-kognitivnog modela; iako su Židovi predstavljali uvijek manje nego jedan postotak stanovništva, i većina Njemaca nikad u životu nisu sreli jednog Židova, absolutna većina njih su si bili "svjesni", da postoji "židovski problem", da su Židovi škodljivi pa i krajnje opasni za dobrobit, pa i za opstanak naroda, i da nema drugog rješenja nego ih odstraniti -- de-emancipacijom, emigracijom, iztjerivanjem, deportacijom – a na kraju i fizičkom eliminacijom.

Možda je ovakav razvoj antisemitizma u zemljama austro-ugarske monarhije bio nešto sporiji, manje "moderno"-rasistički i još uvijek uglavnom staro-kršćanski, ali ova djeca koja su nam to pjevala su to negdje i od nekoga naučili, jer u toj pjesmici ima i ne malo teologije: "Ćifuti...sutra ćete krepati, teško onoj lopati..." U redu, djeca se svadjaju, tuku i vrijedjaju najružnijim rječima, ali zašto baš "repati"?? Samo radi uspjele rime??... Nije to, jer: "Vi, ubice našeg Isusa, niste ljudskog nego djavoljeg roda; vragovi, Krampusi, repati!! – očevi, a i starija braća ovih dječaka, su za nekoliko godina mogli biti oduševljeni, ili barem indiferentni izvršioци eliminatornih zapovjedi jednog Poglavnika i njegovih doglavnika – a tako i oni sami, da nije Poglavnik u medjuvremenu već izgubio "glavu" (nažalost samo historijsko-politički; Sv. Stolica se brinula za onu njegovu biološku).

2) Profesorica matematike

Nakon njemačke okupacije i proglašenja NDH, mi židovska djeca već nismo smjeli pohađati drzavne škole, i u Radićevoj 13 se smjestila i "Židovska srednja skola" – četiri razreda. Ja sam bio u prvom, i profesorica matematike Fea Dezma me nije poducavala – ali svi su je poznavali (a ne malo njih se i nje bojalo). Bila je malena, debela i često je izgledala kao je ljuta. Znalo se o njoj da živi sama, nije udata i nema djece.

Osijek je bio vjerojatno medju posljednjim gradovima u Hrvatskoj u kojima je izvršena deportacija, a sef osječke ustaske policije (koliko znam, zvao se Ivan Tolj) je bio i narocito kreativan: objavio je, da ce Židovi Osijeka moci prezivjeti rat u radnom logoru kojeg ce si sagraditi u Tenju (sada se to uvijek naziva u mnozini: Tenja), jedno 8 km. daleko od grada. Sjecam se da smo mi iz skole isli tamo da "gradimo" taj logor. Sjecam se da sam nosio daske, i da su se tamo stalno zabijali ekseri...

Od pocetka NDH su vec bile sporadicne deportacije mladjih muskaraca u Jasenovac, a ljeti 1942 su pocele, a onda su i ucestale deportacije ostalih - u Tenje, koliko se je znalo. Porodicu moje najbolje prijateljice (malo skiljava, ali ipak najbolja) Mire Avrahamson, pa i Zdenku Weissman, lijepu zarucnicu mog bratica Lacija (koji je pobjegao sa vlaka za Jasenovac, i u to vrijeme se vec nalazio u talijanskoj internaciji u Ferramonti di Tarsia), sam posjetio kad su bile prolazno zatocene u Jegerovoj skoli, a ja i moja porodica, jos slobodni.

Vec u proljece je moj otac poslao mog brata Dragu, sedam godina starijeg od mene, svojem dobavljacu vina pa i prijatelju, Radonicu, sa Jelse na otoku Hvaru – koji je pripadao NDH ali se

nalazio pod talijanskom vojnom komandom, a mene je od tog dana slao svako poslije podne da prespavam noc kod mog strica Maksa, bivseg cuvenog hrvaca – treceg u austro-ugarskoj monarhiji u stilu "Catch as You Catch Can" -- koji je imao Katolkinju za zenu, i predpostavljalo se da ga nece dirati, jer sta bi ustase onda sa tom starom, napustenom Katolkinjom?

Sjecam se, jedno poslije podne sam ja u Zupanijskoj ulici, bas pred Zupanijom, na putu prema stanu mog strica u Gundulicevoj, kada se sa strane trga priblizava kolona seljackih kola, a rulja se okuplja oko njih, vicu i ismijavaju one koji sjede na njima, uglavno na vrhu piramide kofera i torbi, i jedva se drze da nebi pali dole... Sa svih strana ih prate ustase sa bajonetima na puskama, ali im je glavni posao da drze rulju da ne napadnu one koji su na kolima ...

Sada se priblizavaju kola oko kojih je narocita galama, a na vrhu hrpe kofera sjedi neka zena i vice nesto, sto narocito razdrazuje narod... Kad se jos priblizila vidim ja da je to profesorica matematike Fea Dezma koja vice, dapace urlice, citav repertoar najprostijih srpsko-hrvatskih psovki, one poznate a i one manje, i to na racun drzave, njenih poglavara, hrvatskog naroda i Crkve...

Izgleda da su ustaski pratioci dobili nalog da je puste da vice, da ju ne ucutkuju silom, ovdje u centru grada, u prisustvu stotina ljudi... Vjerojatno je to slijedilo kad je kolona stigla na periferiju, gdje je bilo manje ocevidaca.

Osim boksera Kalman Kohna, koji je jos na pocetku okupacije razlupao gubicu jednog folksdojcera kad ga je ovaj na ulici kleo i vrijedjao, ne znam za nijednog drugog Zidova, pored profesorice Dezme, koji se bez ikakvog racuna, usudio, bilo kako, odupreti se novim gazdama...

3) Minuta i pol

Svakog jutra vracam se iz stana strica Maksa i njegove supruge Micike, u nas novi stan u Kolaricevoj 3. Novi, jer iz prijasnjeg "otmjelog" smo bili izbaceni i Zidovi su sada smjeli stanovati samo u zapustenijim cetvrtima. Put mi opet ide preko Zupanijske, ali na istocnom plocniku, i kad stizem do Kapucinske ja zastanem da predjem na zapadni plocnik, ja odjednom vidim tamo moje roditelje s dvojicom ustasa sa bajonetima iza njih; i oni zastanu, takodjer da predju ovu siroku i prometnu ulicu. Ja vidim da me je moj otac opazio, okrenuo se prema jednom od ustasa, stavio ruku u djep, zatim je izvadio i nesto govorio s njim. Ja sam razumio da moram ostati gdje sam. Onda se moj otac okrenuo prema meni – jos uvijek na drugom plocniku – i prstom me pozvao da predjem. Presao sam. Dvojica ustasa su se udaljila nekoliko metara od nas i gledala drugom pravcu. Mama je ostala stajati gdje je bila, a da se nije usudila dicit pogled. Tata mi vrlo tiho, sapatom rece: "Kad su dosli da nas pokupe, rekao sam im da su oba moja sina u Dalmaciji. Pa i" – tu me tata prstom gurne u trbuh da pogledam dole, i skoro neprimjetno prstima pokazuje: dao sam im novac – , "a sad kad sam te vidjeo rekao sam im da si ti Ivo Krstic - ne zaboravi! - necak moje sogorice Micike, koja je Katolkinjna, i ", – ponovo me gurne u trbuh da pokaze kao prije... "I da ti hocu dati poruku za mog brata... Nas vode sada u Tenje, a ti se odmah vrati odakle si dosao i nastoj da sto prije stignes do Drage, u Jelsu. Kada sve prodje, vidjet cemo se"... Nije me niti pogladio, samo je kimnuo glavom, vratio se do mame i bez rijeci i pogleda prema meni, prekoracili su Zupanijsku i izgubili se u Kapucinskoj, a dvojica ustasa sa bajonetima na puskama, za njima...

Često sam razmisljao kako se to dogodilo, i kako se i moglo dogoditi. Jasno mi je, da sto su moji roditelji željeli vise od svega, to je da me ne sretnu na ulici dok se ja vracam kuci – jer bog zna kako ce se to svrsiti. Da li necu skociti na njih, vikati, plakati i tako se izdati? Ili, da li se oni sami nece na neki nacin izdati – a narocito mama... Uvjeren sam da je tata sapnuo mami, prije nego su posli: "Ako ga sretnemo, ne pokazuj nista; suti, ne gledaj ga; ostavi meni da pokusam da to srijedim..." Sigurno je izvadio iz novcanika svotu koja mu se cinila dovoljnom i stavio je u džep posebno, u nadi da ga bez mnogo ceprkanja moze odmah naci i dati kome treba...

Ali put od tog ugla Zupanijske pa do naseg stana u Kolaricevoj nije trajao duze od minute i pol. Da sam stigao minutu i pol prije i usao u nasu kucu, jasno je da bi ustase razumjele da ja pripadam ovoj kuci, da sam ja taj sin koji je na listi... A da sam stigao samo cetvrt minute prije, ja bih vec presao ulicu, nas susret bi bio na uskom plocniku Pejaceviceve, metrima jedan od drugih, bez da bi bilo onih 15-18 metara sirine te prometne Zupanijske ulice - gdje moras zastati da predjes - i onih 25-30 sekundi u kojima je moj tata uspio da izvede svoj plan...

Kaže se da svatko tko je tada preživio, duguje to nekom slučaju; vjernici i praznovjernici nazivaju to "čudo"; ja bih tome dodao: odlučnost, hladnokrvnost, i – nešto para za mito, nikada nije škodilo...

4) Dux

Da skratim dužu priču. Od strica Maksa sam za jedno 10 dana, u tadasnjoj rasparcanoj i kaosnoj Jugoslaviji stigao nekako u Jelsu na otoku Hvaru, mom bratu Dragi. Bilo mi je tamo lijepo, ali s jeseni, kad je moj brat otisao u partizane, a ja presao u Split mom braticu Deze Domaniju (koji je već sa 26 godina postao generalni upravitelj "Tivara" u Varazdinu – najmladji u historiji te velike firme), koji je tamo bio sa porodicom. Skoro svakog dana sam bio kod Kraussovih iz Osijeka, koji su me divno primili. Njegova mladjakcerka Eva, moja vrsakinja, je imala sijaset prijateljica, a ja kao bubreg u loju, svaki dan se setam s njima na Marjan, pjevamo zagrljeni pjesme i romantiziramo.

Momak starije sestre Judite, je bio Hajim Kohn iz Nasica (Eva tvrdi iz Bjelovara), 17 godina star, koji je uzeo moj odgoj u svoje ruke. Jedan od najdivnijih ljudi koje sam sreo. Pravi, čisti, idealistički omladinac-djecak, cionista, socijalista, Hasomer Hacairac. Ono najbolje među Židovima, među ljudima. Kasnije u partizanima, pao je u borbi negdje u Lici.

I trinaesto-godisnja djeca, kao ja, učestvovala je u "borbi protiv okupatora". Imali smo nalog razbijati kamenjem ili prackama zarulje na ulicama, sipati secer u karburatore vojnih kola, i slicno. Split za razliku od Hvara, bio je anektirana teritorija, tj. Italija. Svaki dan je bio neki novi oglas na židovima, u kojem talijanski guverner nešto zapovijeda, zabranjuje ili najavljuje: "Noi Bastianini, comandiamo...". Na krovu njihove komande je bio ogromni transparent, noću osvjetljen, sa dvije latinske riječi: Rex i Dux. Jedne noći je bila velika bura, i sutradan su svi vidjeli da je "R" od malenog kralja Vittoria Emanualla odletio, nestao, tako da je Dux označen kao "ex", ali nitko još nije znao da će se to prorocansvo za jedno pola godine i obistinuti... Na svaki način, citav Split se onda dobro nasmijao...

5) Dr. Aleksander Licht

U Splitu se organizirala grupa "sirocadi", kao ja, da bi nas prebacili u unutarnju Italiju. Isli smo brodom do Trsta, od tamo vlakom do Nonantole, većeg sela pokraj Modene, gdje je već bila grupa židovske djece porijeklom iz Njemacke i Austrije, koji su prvo dosli u Zagreb, zatim, pod vodstvom Joske Indiga pobjegli u Sloveniju, a zatim ovamo, i smjestili se u "Villu Emmu". Prije podne smo radili u poljoprivredi, ciscenju, kuhanju itd., a poslije podne skola i kultura... Osim Joska, člana Hanhage Rasit od Hasomer Hacaira Jugoslavije, iako vrlo blagog karaktera, neosporni vođa grupe – pa već i radi njegovih veza sa Hehalutzom, krovna organizacija cionističke omladine, koji je sad imao svoje evropsko sjedište u Zuerichu, pa i sa federacijom Židova Italije u Rimu – koji su nas podupirali na razne načine - nasi glavni madrihim-odgojitelji, su bili Robert Stein, također iz Osijeka (i ujak već prije spomenute Zdenke Weissman), čovjek velikog znanja, sarma i stila, koji je do prije kratko [nazadnje] bio reditelj na Hrvatskom Narodnom Kazalistu u Zagrebu. Zatim su bili Zeev Glueck, vrhunski psiholog i urednik "Židova", glasila Cionističke Organizacije Jugoslavije i njegova supruga Rut, divan par pravih i duboko kulturnih intelektualaca. Sjećam se, da su, kad je jedno jedan od njih pravilo [izvrsavao] neki kućni posao (kuhanje, sivanje, ciscenje, itd.), da "ne izgube vrijeme", drugi je prvom, a i sebi, na glas nešto citao – sjećam se, iz Tolstoja, pa iz Dostojevskog...

Nakon njemacke okupacije sjeverne Italije, kad smo pokušali – a srećom, i dobrim vezama Joska i uspjeli! – da predjemo u Švicarsku, čije granice su bile zatvorene! -- oni su bili s nama sve do naše alijske u junu 1945.

Ovim ljudima dugujem mnogo od onoga što znam i tko sam.

A bio je i dr. Aleksander Licht, dugogodišnji predsjednik Cionističke Organizacije Jugoslavije, sa suprugom Ernom, mnogo, mnogo mladjom od njega, i sa kćerkom Tamarom. Oni nisu stanovali s nama u Villi Emmi, nego u selu, a on je dolazio k nama uglavno jedanput tjedno, na predavanja i "odgovore na pitanja". Erna, vatrena Sefardkinja iz Sarajeva, dolazila je češće, uvijek sa gitarom, širokim osmjehom, i omladinskim elanom i veseljem. Kada bi gospodin doktor dolazio k nama, na istočnoj livadi i u poslije-podnevnj sjeni, on je – njemackoj djeci i nama, posebno, svakom na njegovom jeziku – obično o nečem predavao, a zatim odgovarao na pitanja.

On je bio intelektualni kolos. Nije bilo teme u kojoj se nije raspoznavao, nije bilo evropskog jezika koji nije razumio, a većinu ih i tečno govorio i iz njih citirao; latinski i grčki: Homera,

Preradovića, Senou, Krležu, Kanta, Goethea, Shopenhauera, Hegela, Freuda, Shakespearea, Crocea! - On je poznavao čitavu literaturu, filozofiju, umjetnost, nauku, a jasno i jurisprudenciju, jer u Zagrebu je bio jedan od vrhunskih odvjetnika. Na sva naša pitanja je odgovarao, na ona koja su ga zanimala, opširno, nekada i preopširno, a na ona druga, nekada samo s nekoliko riječi. Stalno je pušio, paleći jednu cigaretu drugom, prsti i brkovi su mu bili od toga sasvim žuti. Nikada se nije smijao.

Na moja pitanja je ponekad poduže odgovarao, a ponekad veoma kratko. Ja sam u selu imao prijatelja, a on lijepu sestru, s kojom sam želio da me upozna. A imao sam dva šiljila, i jedno od tih sam htio da mu poklonim, da bi "podmazao" njegovu dobru volju. Mučilo me da nisam znao kako se na talijanskom kaže šiljilo, ali evo, dr. Licht zna sve. Slijedeći put, kad je došlo vrijeme pitanja, ja podignem prst, strpljivo čekam na moj red i zatim veoma učtivo pitam: "Doktor Licht, molim Vas, možete li mi reći kako se na talijanskom kaže šiljilo?"

Velika tišina. On povuče iz cigarete, još i još, pripali s njom onu slijedeću, i kad se ova približi kraju, izgovori, ali još tiše nego obično: "Ti si iz Osijeka, zar ne?" Kimnem glavom da potvrdim. "Koliko stanovnika ima u Osijeku?" Nikad se nisam bavio time, ali promucam nešto, kao: "Pet hiljada". "A pet hiljada, znači tvoj Osijek nije više nego veća selendra, zar ne? A koliko Židova ima u Osijeku?" Jasno, ni tim se nisam do sad bavio, pa promucam nešto nerazumljivo. A on sada, ali sve jače i uzbuđenije: "A u čitavoj Jugoslaviji, kojima sam ja bio predsjednik? - Tokom toliko mnogo godina?? – koliko ih ima?...Ni to ne znaš?"... A to bi upravo morao znati, jer mi moramo točno znati koliko nas ima, da bi točno znali koliko ih se mora i vratiti, da li ti ovo uopće razumiješ, shvaćaš? Ili tebe samo boli da znaš kako se na talijanski kaže: "šiljilo"!-? To ti je glavna briga?... Pa neka ti to bude glavna briga, ali zašto to meni mora biti glavna, ili ikakva briga?? "Šiljilo"? Zašto misliš da ja u moju jednu i jedinu glavu moram da si strpam i "šiljilo", na talijanskom?? Već nemaš što da pitaš: "šiljilo"??...

Zapalio je još jednu. Nitko od prisutnih se nije usudio da mukne. Nakon nekoliko minuta koja su bile kao mala vječnost, on se polako digne i nesigurnim koracima ostavlja nas sjediti, mene sasvim ošamućenog, dok mi se ostala djeca slatko smiju.

NOVA KNJIGA

„Majmonides-sećanje na njega trajće zauvek“ autori **Mirjana Belić-Koročkin-Davidović i Radivoje Davidovića** (odlomak iz knjige)

Ćutanje je sazrevanje istine.

Uništiću svoje neprijatelje pretvarajući ih u prijatelje.

Daj čoveku ribu i nahranio si ga za jedan dan; nauči čoveka da peca i nahranio si ga za ceo život.

Ne postoji razlika između brige majke ljudi i majke životinja za svoje potomstvo.

Majčina ljubav ne proizlazi iz razuma nego iz srca.

Ono što je uzvišeno može da se kaže na svakom jeziku; ono što je loše ne treba reći ni na jednom.

Nauči da kažeš „ne znam“ i napredovaćeš.

Cilj dobrog zdravlja je da omogući osobi da stekne mudrost.

Sva zla koja ljudi ispoljavaju prema drugima zbog želja ili mišljenja ili verskih principa su ukorenjena u neznanju.

Ako je zemlja beskrajno mala u poređenju sa sferom zvezda, šta je čovek u poređenju sa svim tim postojanjem.

Svako od nas odlučuje da li da postane učen ili neznanica, saosećajan ili surov, velikodušan ili škrt. Niko nas ne prisiljava. Niko ne odlučuje umesto nas, niko nas ne vuče sa jednog na drugi put. Mi smo odgovorni za ono što smo.

Svakog čoveka treba posmatrati kao balans: pola dobrog i pola lošeg. Isto tako, on bi trebalo da vidi svet kao pola dobar i pola loš...Za sebe mora sam da izabere a za ceo svet da bude na strani dobra.

Sve što ne može da se leči dijetom treba lečiti drugim sredstvima.

Lekar ne treba da leči bolest nego pacijenta koji boluje od nje.

Bog koji je prethodio čitavom životu je utočište...

Do istine se ne dolazi stalnim ponavljanjem.

Niko nije osiromašio dajući milostinju.

Čovekova opsesija je da doda svom bogatstvu slavu. To je glavni izvor njegovih muka.

U carstvu prirode nema ništa bezrazložno, trivijalno ili nepotrebno.

Ko želi da postigne ljudsko savršenstvo mora prvo studirati logiku pored različite oblasti matematike u pravilnom rasporedu, fiziku i na kraju metafiziku.

Ne treba verovati da sva bića postoje zbog čoveka. Naprotiv. Sva bića postoje zbog njih samih a ne zbog bilo čega drugog.

Duša je predmet zdravlja i bolesti kao što je i telo. Zdravlje i bolest nesumnjivo zavise od verovanja i običaja koji su svojstveni čovečanstvu.

Nedostaci i gresi čoveka pripadaju suštini tela i nisu forma; dok svi njegovi rezultati isključivo pripadaju njegovoj formi.

Astrologija je bolest, a ne nauka. To je drvo u senci od kojeg sve vrste sujeverja napreduju.

Rizik od pogrešne odluke je bolji od neodlučnosti.

Bolje je i veće zadovoljstvo osloboditi hiljadu krivih, nego usmrtiti jednog nevinog.

Oni koji veruju da detaljna pravila potiču iz određenog razloga daleko su od istine kao i oni koji pretpostavljaju da je ceo zakon beskoristan.

Bog ne može da se poredi sa bilo čime.

Mala količina vina kao što su tri ili četiri čaše je od velike koristi za očuvanje zdravlja ljudi i odličan lek za većinu bolesti.

Medicinska praksa nije pletenje i tkanje niti rad ruku; ona mora biti pružena sa dušom, razumevanjem i darom opšteg posmatranja.

Čovekova dužnost je da voli i da se plaši Boga čak i bez nagrade ili straha od kazne.

Svi atributi koji se pripisuju Bogu su atributi Njegovih dela a ne znači da Bog ima bilo kakve kvalitete.

Onaj ko jedno od dva oprečna mišljenja smatra valjanim zbog svog obrazovanja ili kakve koristi, taj je slep za istinu.

Ko ne razume jezik čoveka koga čuje kako govori taj ne zna šta taj hoće reći.

Ne smatraj da je istina sve što je napisano u knjigama. Lažov nikada neće oklevati da učini isto svojom olovkom.

Kao što je zapovedeno da dete poštuje oca tako je u obavezi da poštuje učitelja u većoj meri; otac mu je dao život u ovom svetu a učitelj ga uči mudrosti koja će mu pomoći u njegovom životu.

Mudar čovek je veća korist za narod nego kralj.

*Ukoliko ste zainteresovani da imate ovu izuzetnu knjigu možete se obratiti direktno Radivoju Davidoviću preko E maila radivojedavidovic5@gmail.com
Izdavač odobrava specijalni popust za čitaoce Mosta.*

A evo šta o knjizi kaže književnik Filip David.

„Majmonides ne pripada samo Jevrejima nego se smatra velikim filozofom uopšte. To se pripisuje i zemlji u kojoj je rođen i učenoj porodici, mada je osim što se rodio u Španiji najveći deo života proveo u lutanju u traženju sigurnosti, što ga nije omelo da ostavi najznačajnija dela iz filozofije i medicine do dana današnjeg.“

Ovo su reči iz predgovora Mirjane Belić-Koročkin-Davidović i Radivoja Davidovića koje na sažet način u predgovoru objašnjavaju zašto se bave životom i delom ovog filozofa, naučnika i mislioca koji je obeležio ne samo vreme u kojem je živeo nego i vreme posle njegove smrti. Majmonidesovo veliko i značajno delo podjednako je okrenuto tradiciji ali i novom tumačenju tradicije, razmišljanjima o odnosu verskog i intelektualnog a postalo je predmet različitih polemika još u njegovo vreme i nastavilo se u vekovima koji su sledili. Majmonidesov život je sam po sebi bio avantura, fizička i duhovna. I oni koji se nisu sa njim slagali, poštovali su ga, priman je sa uvažavanjem i divljenjem svuda gde je boravio. Pokušavao je da razreši tenzije između racionalizma i antiracionalnosti poštujući suštinu verskog ali istovremeno dajući verskom nova tumačenja, uspostavljajući dublje veze između jevrejske istorije i duhovnosti sa narodima u okruženju. Bio je podjednako obrazovan i poznavalac astronomije, medicine, matematike i filozofije, poštovalac grčkih filozofa Aristotela i Platona. I svakako jedan od najboljih poznavalaca i tumača Tore i Talmuda. Čitaoci ove knjige o Majmonidesu dobiće detaljan uvid u život i delo Mojsija Majmonidesa zahvaljujući značajnom i vrednom doprinosu uvaženih istraživača i publicista Mirjane Belić Koročkin Davidović i Radivoja Davidovića.

Radivoje Davidović, anegdote iz života Eugena Verbera

Početak osamdesetih godina prošlog veka razgovara mlad istraživač sa poznatim judaistom Eugenom Verberom o raznim jevrejskim temama i u jednom trenutku ga priupita za mišljenje.

-Kada istražujete o nekome ili nečemu a naiđete na različite izvore kome obično verujete?

-Autoritetu, odgovori Verber.

-Ko je po vama autoritet, bilo je sledeće pitanje.

-Ja, Eugen Verber, odgovori kao iz topa.

Na predavanju Eugena Verbera o Kumranskim rukopisima među mnogobrojnom publikom u prvom redu sedeo je jedan novinar koje je sve vreme nešto pisao u beležnicu. i par puta škljocnuo s foto aparatom. Kada se završilo predavanje Eugen Verber mu priđe i upita ga:

-Izvinite za koga vi pišete?

-Za časopis „Zum Reporter“, odgovori novinar.

-Šta ću ja u „Zum Reporteru“, upita ponovo Verber.

-To je časopis koji se štampa u 700 000 primeraka, reče novinar.

-E onda hoću, prihvati bez razmišljanja Eugen Verber.

DONACIJE

100 NIS Cipi Foran, kibuc Ga'aton za Arhiv Eventov

50 NIS Sonja Kodman za film

1,000 CHF Šabtaj Finci, Švajcarska

1,000 USA\$ Ruben i Tesa Fuks za film

2,000 NIS Karmela i Branko Kaufer za film

1,000 NIS Armin i Katarina Bivas za film

500 NIS Dina Merhav za film

3,000 NIS David Alkalaj za film na uspomenu na dedu Atijas Benciona, koji je stradao u Jasenovcu.

2,000 NIS Mira Freundlih za film

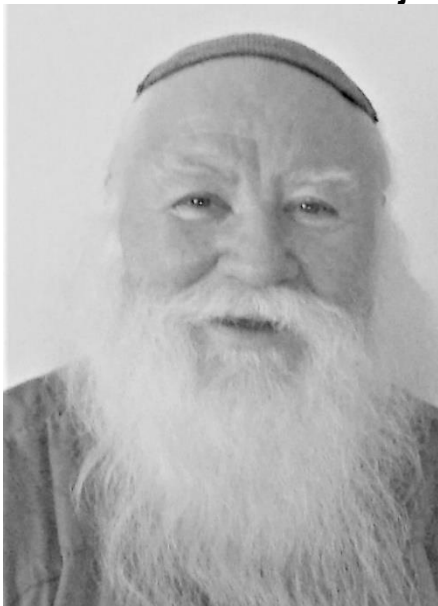
250 NIS Flora Šučur, Ramat Gan, za Most

200 CHF Jelena Diklić za HOJ

100 EU Ana i Teo Kovač, Novi Sad, za HOJ

SHLOMO BAR GIORA ZUPKOVIĆ JAKUŠ

Jedan od onih koji imaju stalno mesto u našem Mostu.

Od gimnazijskih studentskih dana objavljivao je poeziju u nizu jugoslovenskih književnih listova i časopisa („Izraz“, „Naši dani“, „Mladost“, „Odjek“, „Kadima“, „Jevrejski pregled“) kao i u Biltenu iseljenika Jevreja iz Jugoslavije u Izraelu i časopisu „Most“ (Tel Aviv) i drugde.

Dobitnik je prve nagrade „Fruškogorskih dana poezije“, kao i prve i druge nagrade za poeziju „Memorijalne večeri“ – Sutjeska '77“.

Njegove pesme su objavljivane u antologijama u zemlji i inostranstvu, ali, hvala Bogu, još uvek ima šta da kaže, čime da nas iznenadi, obraduje sa novom pesmom.

ČETIRI SU STRANE SVETA

za mir

u borbama u večnosti našoj

padoše nam tri strane sveta

ostade kameni samo zapadni zid

na njega se oslanjamo

plačemo i molimo se pod njim

od Svetog Svemogućeg

od Njega

čekamo da nam sakupi raspršene tri strane

a mi tražimo puta sa severa

sa juga i sa istoka

i pripijeni ka zapadu slutimo mir

u Nataniji Putin sluti na mir

sa zapada dolaze oblaci i donose

plodne kiše

a vetrovi su od tamo tihi

samo sa severa i od Golana

duva hladna Šarkija

a po Negevu od Sderota do Aškelona

i od Ber Ševe do Eilata

dižu se od "grada" nastali Hamsini

i bacaju pesak na zapadni zid

na Jerušalaim i na sav Erec Izrael

ČOVEK (ili molitva Svevišnjem)

u osnovi svojoj

ja sam crven žut i plav

a moj veo

svakog damara mog

udahnutog u trenu stvaranja mog

je beo

šarm postanja svake čestice u meni

i oko mene je beo

beo dah

i plav i žut i crven

kao neven

kao lipa mirisan

kao bul u žitnom polju

ja sam puten i beo

u puti svojoj

kao tiha noć taman

kao cik zore beo

i svetao kao dan

i kad mi je put putena i tamna

šarm moj je veo proziran i beo

što okuplja sve u meni stvoreno

i oko mene

i plave i žute i crvene damare vas sione

još iz trena stvaranja

ja sam i crn i crven i žut i plav

kao veo beo u šarmu svom

kao Stvoritelj

u trenu stvaranja u mene zaljubljen

volim se

i voli me takvog kakav jesam ... Amen!

SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA SRBIJE

R A S P I S U J E

62. NAGRADNI KONKURS

za radove sa jevrejskom tematikom

Iz oblasti:

- 1) KNJIŽEVNOST (roman, pripovetka, pesma)
- 2) NAUČNI RAD
- 3) MEMOARI I HRONIKE

Žiri dodeljuje ukupno tri nagrade. Žiri može odlučiti da nagrade dodeli i drugačije.

Radove slati na srpskom ili srodnim jezicima, kucane mašinom ili na kompjuteru, u dva primerka koji se ne vraćaju.

Autori ne mogu konkurisati sa radovima koji su već objavljeni ili nagrađeni na nekom drugom konkursu.

Radovi se potpisuju šifrom i dostavljaju uz drugi zatvoreni koverat sa razrešenjem šifre.

Krajnji rok za podnošenje radova je 31. avgust 2018.

Rezultati konkursa biće objavljeni u listu „Politika“ krajem meseca novembra 2018.

Radove slati na adresu:

**SAVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA SRBIJE / za Nagradni konkurs /
Kralja Petra 71 a/ III, POB 30, 11000 BEOGRAD**